

Hvordan forstå *ḥāl*?

En analyse av norske og bosnisk/kroatisk/serbiske
oversettelser av *ḥāl* i Ṭaha Ḥusayns *al-'Ayyām*

Harald Storhaug

Masteroppgave i arabisk, høsten 2008
Institutt for fremmedspråk, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Bergen

Abstract

The translation of the Arabic *ḥāl*, or *circumstantial qualifier*, can often be a challenge for translators, both into Norwegian and other languages. In Norwegian, the *present participle* is sometimes perceived as a sufficient substitute, but the truth is that there are numerous situations in which such a simple translation is impossible, and a re-structuring of the sentence in question is necessary. This thesis therefore examines the various possibilities facing a translator in transferring the sometimes complicated meaning of a *ḥāl* into a meaningful and fluent Norwegian sentence. Initially from a theoretical perspective, dealing with the syntactic, semantic and morphological aspects of various structures. Then, to see how the *ḥāl* in fact *is* translated in literature, a selection of *ḥāls* – mostly *ḥāl-accusatives*, but sometimes *ḥāl-sentences* – in the famous Egyptian writer Ṭaha Ḥusayn's novel *al-'Ayyām* is analysed and compared to their counterparts in the Norwegian translation of the same novel. Special consideration is then given to whether the translated text offers a good image of the original *meaning*, as well as how well the original *form* is reflected in the translation, and in cases where there is a certain distance between the two texts, alternative solutions are suggested.

The Bosnian/Croatian/Serbian translation of the same novel is analysed similarly. This, however, is done with the assumption that the *gerund*, or *glagolski prilog*, in Bosnian/Croatian/Serbian equals the *ḥāl* in most cases, as the two grammatical categories share many characteristics, at least in theory. In situations where this is *not* the case, it is discussed whether a structure with a gerund could in fact be possible, or if there are specific reasons preventing it. And in either case, as with the Norwegian translation, it is focused on how well the translated text reflects the meaning and structure of the original, Arabic sentence.

Forord

Når siste punktum er i ferd med å settes for min masteroppgave er det flere som må takkes for at jeg i det hele tatt er kommet så langt. Først og fremst veilederne mine, Ludmila Ivanova Torlakova, førsteamanuensis i arabisk ved UiB, og Ljiljana Šarić, professor i bosnisk/kroatisk/serbisk ved UiO, for uvurderlige faglige innspill og for å “holde meg i ørene” både faglig og tidsmessig. Pernille Myrvold for å vekke, og være med på å holde ved like, min fascinasjon for arabisk grammatikk allerede fra første semester og for å fortsatt vise interesse, og medstudenter gjennom årene på universitetet for mye moro, det være seg gjennom analyse av obskure dikt eller tomprat over en øl eller tre – eller kanskje aller helst en kombinasjon.

Jelena, Noah, Yair, Jeremy og Dan har hjulpet meg med svar på spørsmål de selv ikke alltid har forstått, og dette er jeg naturligvis takknemlig for. Min tidligere sjef Bahi Veerasingam har vært med på å holde meg fysisk i live – takket være svært fleksible arbeidstider har jeg kunnet disponere tiden etter eget ønske og forgodtbefinnende.

Jeg vil også takke deg som leser som har plukket opp denne oppgaven – jeg er klar over at temaet er smalt, og setter derfor stor pris på at noen er interessert i det jeg har gjort.

Sist, men absolutt ikke minst, må jeg rette en stor takk til Stig. Ikke bare for korrekturlesing av uforståelige setninger, men mest av alt for å alltid stille opp – både når arbeidet har gått fremover og når jeg har hatt mest lyst til å kaste Wehr veggimellom. Uten denne støtten i hverdagen hadde jeg aldri blitt ferdig!

شكرًا, hvala og takk!

Harald Storhaug

Bergen, november 2008

Skrivetekniske valg

Eksempler er i stor grad hentet fra *al-'Ayyām* på arabisk¹, BKS² og norsk³ – utdrag i analysedelen er utelukkende hentet herfra, mens grammatiske eksempler også er hentet fra ulike grammatikkbøker eller dannet på egenhånd der ikke annet er oppgitt.

Alle arabiske utdrag presenteres i arabisk skrift og transkribert i [klammer] i eksempler, og transkribert i *kursiv* i teksten for øvrig. Full vokalisering med alle grammatiske endelser er gjennomført i transkripsjon av alle eksempler der dette er vesentlig for forståelsen, men ikke i titler, navn, terminologi o.l., og heller ikke i arabisk skrift, grunnet tekniske begrensninger. Enkelte navn som har normerte skrivemåter i latinsk skrift er transkribert i henhold til dette fremfor korrekt transkribering, f.eks. *Azzā Hassaneini*, ikke *‘Azzā Ḥasanayni*, og vanlige rettskrivingsregler på norsk er opprettholdt med tanke på stor forbokstav i navn og etter punktum. Ṭaha Ḥusayn's navn transkriberes i henhold til tabellen nedenfor, men de respektive forlagenes skrivemåter er benyttet i tilfeller der det refereres til de oversatte utgavene.

Waṣla (أ) er sett bort fra i transkripsjon, men eventuelle hjelpevokaler er tatt med. Bestemt artikkel gjengis som [-], eventuelt [al-] i tilfeller uten hjelpevokal foran, eller assimilert med påfølgende solbokstav. *Tā' marbūṭa* (ة) transkriberes som [t] i grammatiske eksempler eller andre tilfeller der den følges av en genitiv, ellers som [a]. For øvrig er følgende transkripsjonssystem benyttet:

ء	ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ
'	ā	b	t	ṯ	j	ḥ	x
د	ذ	ر	ز	س	ش	ص	ض
d	ḏ	r	z	s	š	ṣ	ḍ
ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل
ṭ	ẓ	ʿ	ġ	f	q	k	l
م	ن	ه	و	ي			
m	n	h	w, ū	y, ī			

¹ Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyām – al-juḏ' al-'annal* (Kairo: Dār al-Maʿārif, 2006).

² Taha Husein, *Dani*, oversatt av Nijaz Dizdarević (Sarajevo: Svjetlost, 1979).

³ Taha Hosayn, *Dagene som var – en egyptisk barndom*, oversatt av Einar Berg (Oslo: H. Aschehoug & co, 1973).

Eksempler på BKS er hovedsaklig gjengitt i latinsk skrift, med unntak av sitater fra kilder med kyrillisk skrift. Disse presenteres på kyrillisk med transkripsjon i klammer etter gjeldende rettskrivingsregler for BKS skrevet med latinske bokstaver. Norske oversettelser presenteres i *kursiv*, det være seg mine oversettelser eller siterte.

Innhold

Abstract.....	i
Forord.....	ii
Skrivetekniske valg.....	iii
1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Problemstilling og metode.....	2
2 Teori.....	5
2.1 <i>Ḥāl</i> ifølge arabiske grammatikere.....	5
2.2 <i>Ḥāl</i> ifølge vestlige grammatikere.....	11
2.2.1 Generelt.....	11
2.2.2 <i>Ḥāl</i> -akkusativ.....	14
2.2.3 <i>Ḥāl</i> -setning.....	15
2.3 Gerundium.....	17
2.3.1 Bruk og betydning.....	17
2.3.2 Dannelse.....	20
2.4 Norske motstykker til <i>ḥāl</i>	21
2.4.1 Presens partisipp.....	21
2.4.2 Adverb.....	22
2.4.3 Leddsetning.....	22
2.4.4 Fritt predikativ.....	23
3 Analyse.....	25
3.1 Kilde.....	25
3.2 Eksempler fra arabisk.....	27
3.3 Eksempler fra BKS.....	47
4 Konklusjon.....	53
5 Bibliografi.....	57

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Helt fra starten av mine arabiskstudier har begrepet *ḥāl* vært forbundet med en viss mystikk. Fra å være et obskurt begrep man kanskje skulle lære mer om en gang langt i fremtiden – såfremt man overlevde bøyning av svake verb – via et fenomen man bare kunne gjenkjenne når det ble pekt på, men ikke kunne oversette uten videre, til etter hvert å bli både gjenkjennelig og forståelig. Men selv om fenomenet er langt mer forståelig for meg nå enn det har vært er det fortsatt gjenstand for en viss forvirring i en oversettelsessituasjon, ikke bare for meg – det vises tydelig gjennom alle de ulike måtene *ḥāl* blir oversatt på i litteratur jeg har vært borti, der oversettelsene på norsk varierer fra enkle ord (1.1.1) til relativsetninger eller totale omskrivninger av hele setninger (1.1.2) for å formidle meningen til en tilsynelatende enkel arabisk setning.

1.1.1 [jā'a mubtasiman] جاء مبتسماً

Han kom smilende

1.1.2 [inšarafa ṭ-ṭabību mina l-ḥujrati yā'isan]⁴ انصرف الطبيب من الحجرة يائساً

Doktoren hadde gitt opp alt håp, og hadde forlatt rommet⁵

Når jeg etter noen år med arabisk i tillegg begynte å studere bosnisk, kroatisk og serbisk (heretter forkortet til BKS, tidligere kjent som *serbokroatisk*, men offisielt delt i tre – eller t.o.m. fire idag, med Montenegros uavhengighet og dertilhørende standardisering av eget språk – etter delingen av det tidligere Jugoslavia, til tross for at det utvilsomt dreier seg om ett språk med en felles grammatikk) ble jeg oppmerksom på at det der finnes en verbform kalt *gerundium* som deler noen av kjennetegnene til *ḥāl* – både den karakteristiske samtidigheten, og det faktum at begge ofte kan oversettes med norsk presens partisipp (-ende-form) (1.1.3), men andre ganger trenger en mer omfattende omskriving i oversettelse.

1.1.3 Došao je pjevajući

Han kom syngende

---

⁴ Ḥusayn, 131.

⁵ Hosayn, 99.

Disse teoretiske likhetstrekkene fikk meg til å lure på om de også i praksis brukes i lignende situasjoner, hvorvidt gerundium systematisk brukes som oversettelse av *ḥāl*, eventuelt i hvor stor grad dette gjøres eller ikke, og om en “omvei” via BKS kan være til hjelp når man prøver å oversette *ḥāl* fra arabisk til norsk.

1.2 Problemstilling og metode

For å nærme meg et svar på disse spørsmålene vil jeg først gjennomgå de teoretiske aspektene på alle tre språk, naturligvis med et ekstra fokus på det arabiske, ettersom dette er selve utgangspunktet for den videre analysen. Jeg vil se på de ulike formene for *ḥāl* vi kan finne, og gjøre greie for hva grammatikere, både arabiske og vestlige, og i både eldre og nyere tid, sier om dannelsen og forståelsen av disse. Selv om de ulike *ḥāl*-typene alle har en fremtredende plass i språket, og deler de fleste kjennetegn når det gjelder innhold, vil jeg likevel fokusere mest på den såkalte *ḥāl-akkusativen*, som kun består av ett enkelt ord i akkusativ. Dette nettopp på grunn av at den, til tross for å ha en enkel ytre form, slett ikke alltid er like lett å oversette til et tilsvarende enkelt uttrykk på andre språk. Likevel kommer man ikke utenom de andre formene for *ḥāl* som finnes, så disse vil også bli behandlet og analysert, om enn litt mindre inngående. På samme måte vil jeg se hvordan gerundier dannes og forstås på BKS, og hvilke motstykker vi eventuelt har på norsk som kan tilsvare enten *ḥāl*, gerundium eller begge deler. På BKS finnes gerundier i både fortids- og samtidsform, og i likhet med den arabiske teorien vil jeg si litt om begge, men med hovedtyngde på samtidsgerundium, ettersom dette er formen som synes nærmest opptil *ḥāl*-akkusativer.

Ironisk nok kan man si at en god oversettelse er en tekst der oversetteren er “usynlig”, og leseren finner få eller ingen spor av denne. Dess mindre man stoppes opp av setningsstrukturer som virker fremmede på målspråket, og dess mer man som leser sitter igjen med en følelse av at den oversatte teksten faktisk er den originale, desto mer kan man si at oversetteren har lyktes i arbeidet.⁶ Min motivasjon i denne oppgaven er likevel ikke å produsere perfekte oversettelser, men snarere å finne metoder for å oversette et gitt grammatisk fenomen så “riktig” som mulig. Dette må naturligvis aldri gå på akkord med lesbarheten i en oversatt tekst, men jeg vil likevel ha et noe annet fokus enn det en oversetter vil ha i arbeidet med å oversette litteratur fra arabisk til norsk eller BKS. På grunn av dette vil mye av teorien jeg legger til grunn være av grammatisk art

---

⁶ Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies – Theories and Applications* (London: Routledge, 2001), 146.

fremfor oversettingsfaglig, men sistnevnte vil naturligvis også ligge som et bakteppe. Verk på dette området som særlig kan nevnes er Hatims *English–Arabic/Arabic–English Translation*⁷ og Bakers *In Other Words*,⁸ som begge tar opp en rekke viktige aspekter ved oversetting, men som jeg, med mitt noe snevrere lingvistiske fokus, ikke vil vektlegge særlig.

De mer praktiske aspektene ved *ḥāl* vil jeg undersøke ved å ta utgangspunkt i en arabisk roman, *al-'Ayyām* av Ṭaha Ḥusayn,⁹ og i denne finne ulike eksempler på *ḥāl*-bruk. Også her vil de ulike typene være representert, men med en overvekt av ovennevnte *ḥāl*-akkusativ. Jeg vil analysere de respektive oversettelsene til både BKS og norsk av de utvalgte utdragene, og se hvilke språklige strukturer som brukes for å oversette *ḥāl*, samt eventuelt avgjøre hvorvidt det kan finnes et system for hvordan *ḥāl* oversettes i ulike sammenhenger til de ulike språkene. I tilfeller der andre andre løsninger synes mulige vil jeg foreslå alternative metoder der særegenhetene ved *ḥāl* tas bedre vare på. Det bør likevel ikke ses på som *forbedringer*, da begge oversettelsene er utmerket arbeid i seg selv, men snarere *alternativer* fra et gitt grammatisk ståsted. Selv om en oversetters hovedoppgave og ansvar er å sørge for et minst mulig oversettelsestap, både i form og innhold,¹⁰ er det ikke til å unngå at en grammatisk studie av et oversatt verk vil ha andre holdepunkter enn det en leser av oversatt litteratur har – der man i en ren lesesituasjon ofte vil være fornøyd så lenge meningen er intakt og formidlet på en god måte, vil man i en mer teoretisk studie, som denne, kanskje fokusere mer på de hårfine forskjellene i setningsstruktur og ordvalg.

Videre vil jeg spesielt fokusere på om gerundium brukes til å oversette *ḥāl* til BKS, eller om det for personer med BKS som morsmål ikke synes å være et spesielt bånd mellom disse to fenomenene, slik det, ihvertfall i teorien, kan se ut for en “utenforstående”. Hvis det viser seg å være en sammenheng vil jeg prøve å kartlegge i hvilket omfang dette gjelder, og om det er visse typer *ḥāl* som lettere oversettes til gerundium enn andre. På lignende måte vil jeg i de norske oversettelsene ta utgangspunkt i at *-ende*-formen er en form for teoretisk “fasit” til oversettelse av *ḥāl*-akkusativ, men likevel med det forbehold at dette neppe er tilfellet i en rekke situasjoner, slik jeg allerede har erfart gjennom studietiden. Jeg vil derfor se hvilke andre muligheter som finnes og som brukes, og om det kan finnes fellestrekk mellom hvordan *ḥāl* oversettes i gitte situasjoner

---

⁷ Basil Hatim, *English–Arabic/Arabic–English Translation – A Practical Guide* (London: Saqi Books, 1997).

⁸ Mona Baker, *In Other Words – A coursebook on translation* (Abingdon: Routledge, 1992).

⁹ Ḥusayn.

¹⁰ James Dickens et al., *Thinking Arabic Translation – A course in translation method: Arabic to English*. (London: Routledge, 2002), 21.

sammenlignet med andre – når foretrekkes f.eks. relativsetninger, utelates *ḥāl* helt i enkelte sammenhenger, brukes konjunksjoner som *da* eller *mens* ofte for å ivareta samtidigheten osv.

Teorien fra de ulike grammatiske kildene vil naturligvis ligge i bunn for min analyse, men det vil også i stor grad dreie seg om mine personlige betraktninger og syn på oversettelsene. Særlig gjelder dette de norske oversettelsene, hvor min språkfølelse naturlig nok vil fungere som selve hovedkilden for hva som fungerer eller ikke. De teoretiske aspektene og kunnskapene om hvordan ulike setningsstrukturer på arabisk og BKS skal forstås ligger som et bakteppe, men ettersom det, naturlig nok, ikke finnes teorier om *alle* mulige setninger, verken på arabisk, BKS eller norsk, vil analysedelen i relativt stor grad være basert på personlige syn. Oversetting er tross alt et kreativt fag, og selv om en metodisk tilnærming er både nyttig og nødvendig, så verken kan eller bør man noensinne forsøke å redusere faget til å være en mekanisk prosess basert på et gitt sett regler eller formler.¹¹

---

¹¹ Dickins et al., 3.

2 Teori

2.1 *Ḥāl*ifølge arabiske grammatikere

Det arabiske språket har en svært omfattende og lang grammatikktradisjon, og grammatikere har alltid hatt en viktig posisjon i arabisk kultur. Hvem som var den aller første er det delte meninger om, men nedtegninger og systematiseringer av det arabiske språket går tilbake til tiden rundt islams begynnelse. Både i denne omfattende grammatikktradisjonen og i eldre og nyere litteratur har *ḥāl* en temmelig stor plass, og dette er nok noe av grunnen til at oversetting av den ofte byr på vanskeligheter – både dens omfang og mangelen på et direkte motstykke i f.eks. norsk grammatikk. På grunn av det enorme omfanget lar en inngående gjennomgang av alle arabiske grammatikers syn på *ḥāl* seg simpelthen ikke gjøre i en oppgave av dette format, men jeg vil prøve å ta for meg noen av de viktigste. Kanskje den aller viktigste, Sībawayhi, kommer man ikke utenom, men jeg vil likevel fokusere mer på en av hans etterfølgere, Ibn Hišām¹², ettersom han har en mer systematisk tilnærming. Fra nyere tider vil jeg se på referansegrammatikken *Jāmi' ad-durūs al-ʿarabiyya*¹³ og oppslagsverket *al-Khalil – A Dictionary of Arabic Grammar Terminology*.¹⁴

Sībawayhi, som med sin *al-Kitāb*¹⁵ anses for å være en av de aller første arabiske grammatikerne, vier temaet stor oppmerksomhet. I tillegg til å ha et eget *ḥāl*-kapittel¹⁶, beskrives også fenomenet en rekke ganger ellers i verket, og fra mange ulike perspektiver. Sībawayhi, i likhet med andre klassiske arabiske grammatikere¹⁷, synes derimot å ha en videre definisjon av begrepet enn det moderne grammatikere har, og det jeg har tenkt å fokusere på – det mest ekstreme eksempelet er kanskje at han trekker paralleller mellom *ḥāl* og akkusativen bak tallord.¹⁸ Michael G. Carter, som i artikkelen “*Patterns of Reasoning: Sībawayhi’s Analysis of the Ḥāl*” tar for seg nettopp hvordan *ḥāl* blir behandlet i *al-Kitāb*, mener derimot at ikke alle referansene til ordet *ḥāl* i Sībawayhis verk nødvendigvis viser til det grammatiske begrepet – noen ganger kan det til og med være vanskelig

---

¹² Jamāl ad-Dīn ibn Hišām al-ʿAnṣārī, *Qaṭr an-nadā wa-ball aṣ-ṣadā* (Egypt).

¹³ Muṣṭafā Al-Ġalāyīnī, *Jāmi' ad-durūs al-ʿarabiyya – al-juṣ' al-ʿamwal* (Beirut: 1986).

¹⁴ Dr. George M. Abdul-Massih og Hani George Tabri, *Al-Khalil – A Dictionary of Arabic Grammar Terminology*. (Beirut: Librairie du Liban, 1990).

¹⁵ ʿAmr ibn ʿUtman ibn Qanbar Sībawayhi, *al-Kitāb*, del 1–5 (Beirut: Dar el-Kotob al-Ilmiyah, 1999).

¹⁶ Sībawayhi, del 1, 82.

¹⁷ Eckehard Schulz et al., *Standard Arabic – An elementary–intermediate course* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 394.

¹⁸ Michael G. Carter, “Patterns of Reasoning: Sībawayhi’s Analysis of the Ḥāl” *Proceedings of the 20th Congress of the Union Européenne des Arabisants et Islamisants*, red. K. Dévényi (Budapest: 2002), 12.

å avgjøre hvorvidt det menes fenomenet *al-ḥāl* eller rett og slett er snakk om en *situasjon* eller en *tilstand*.¹⁹

Grammatikeren Ibn Hišām, av noen kalt “den andre Sibawayhi”,²⁰ fokuserer i sitt verk *Qaṭr an-nadā wa-ball aṣ-ṣadā* på hvilke betingelser som må være oppfylt for at en *ḥāl* skal være en *ḥāl*. Han nevner i første rekke tre hovedbetingelser – at en *ḥāl* må være en beskrivelse, at den må være et tillegg, til overs, overflødig e.l., og at den må være et riktig svar på spørsmålet *hvordan*. Umiddelbart etterpå understreker han derimot at disse betingelsene ikke er endelige, og at deres grenser er utflytende, ved å nevne ulike unntak. Det første unntaket gjelder punktet om *beskrivelse*:

2.1.1

[fa-nfirū **tubātin**] ²¹ فانفروا ثبات

*Rykk ut til kamp i kompanier*²²

Tubātin er en *ḥāl*, men ettersom det er snakk om et fysisk substantiv kan det vanskelig være en ren beskrivelse, og bryter dermed med den ene hovedbetingelsen. Ibn Hišām peker derfor på at hvis man leser *tubātin* som et synonym til den aktive partisippen *mutafarriqāna* (*spredd*) vil man igjen befinne seg innenfor betingelsene – uten at det går direkte utover betydningen. Vi ser også at den norske oversetteren har sett seg nødt til en viss omskriving, ved å legge til preposisjonen *i* – bevegelsen fra et rent substantiv til en beskrivelse av handlingen og dens agent kunne f.eks. også blitt illustrert ved å bruke adverbet *gruppevis*.

Ibn Hišām modifierer også betingelsen om at en *ḥāl* er overflødig eller å anse som et tillegg til hovedbetydningen i setningen. For selv om den kommer i annen rekke og enhver setning med *ḥāl* også vil være en komplett setning uten *ḥāl*, betyr det ikke at setningens *mening* er komplett uten. Dette fordi man i noen tilfeller vil få en gal betydning (2.1.2 kontra 2.1.3) av setningen hvis man tar bort *ḥāl*.

---

¹⁹ Carter, 4.

²⁰ Versteegh, Kees (red.), *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics, Volume II* (Boston: Brill, Leiden, 2007), 225.

²¹ *al-Qurʾān* (Kairo: Elshahar, 2004), 4:71.

²² *Koranen*, norsk oversettelse, oversatt av Einar Berg (Oslo: Universitetsforlaget, 1989), 4:71.

2.1.2 [wa-lā tamši fī l-'arḍi **marāḥan**] ²³ ولا تمش في الأرض مرحاً

*Gå ikke i overmøt omkring på jorden*²⁴ / *gå ikke hovmodig omkring på jorden*²⁵

2.1.3 [wa-lā tamši fī l-'arḍi] ولا تمش في الأرض

Gå ikke omkring på jorden

I eksempelet han nevner vil setningen uten det “overflødige” ordet *marāḥan* bare bety *gå ikke omkring på jorden*, og det kan helt klart ikke kan jevnstilles med den originale betydningen – selv om det er en komplett og fullt forståelig setning. Like fullt er *marāḥan* en *ḥāl*, ettersom det ikke bare beskriver den som utfører handlingen eller hvordan handlingen utføres, men begge deler – samtidig.

Et annet kjennetegn som nevnes er at *ḥāl* pr. definisjon alltid er ubestemt. Men også her finnes det unntak, der en *ḥāl* enten er bestemt med *al-* eller ved å være første ledd i en *'iḍāfa*. I slike tilfeller mener Ibn Hišām derfor at *ḥāl* skal forstås som ubestemt, selv om den rent formelt er bestemt. For eksempel ved at *waḥḍaka* (*alene*), som er en *'iḍāfa* med pronomensuffiks, og dermed bestemt, ses på som synonym til partisippen *munfaridan* (*alene, isolert*), som på sin side utvilsomt er ubestemt, og helt innenfor normene for *ḥāl*.²⁶

Al-Ġalāyīnīs referansegrammatikk *Jāmi' ad-durūs al-'arabiyya*²⁷ tar grundig for seg de ulike reglene for *ḥāl* på arabisk. Utgangspunktet er riktignok i stor grad hvordan man *danner ḥāl*, fremfor hvordan man *leser* eller *tolker* dem, men det er likevel en nyttig synsvinkel, også i jakten på *oversettelse av ḥāl*.

Det første det fokuseres på er at enhver *ḥāl* trenger en *regent* (*'āmil al-ḥāl*) og en *antesedent* (*ṣāḥib al-ḥāl*). Regenten betegnes som det som går foran *ḥāl*, det være seg et rent verb, verblignende ord (for eksempel partisipper) eller andre ord og partikler med en verbal betydning i en gitt kontekst. Antesedenten, på sin side, er den eller det som blir beskrevet av *ḥāl*, eller som *ḥāl* viser tilbake til. Ofte er den identisk med subjektet i setningen, men dette er det på ingen måte noen automatikk i

---

²³ *al-Qur'an*, 17:37 og 31:18.

²⁴ *Koranen*, 17:37.

²⁵ *ibid.*, 31:18.

²⁶ Ibn Hišām, 236.

²⁷ Al-Ġalāyīnī.

– den kan liksågodt være et objekt. En typisk setning med antesedent, regent og *ḥāl* kan dermed være som eksempel 2.1.4, der *rajaʿa* er regent, *al-jundu* antesedent og *ẓāfirān* er *hāl*.

2.1.4 [rajaʿa al-jundu ẓāfirān]²⁸ رجع الجند ظافراً

soldaten kom seirende tilbake

I dette eksempelet ser vi også at de ulike leddene er plassert i “normal” rekkefølge, det vil si regent og antesedent *foran ḥāl*. Dette er det vanligste, og det foretrukne, men det finnes variasjoner. I noen tilfeller er rekkefølgen valgfri, mens det andre ganger er nødvendig å plassere *ḥāl* foran antesedenten og andre ganger etter, utifra hvordan setningen skal forstås, om antesedenten er bestemt eller ubestemt osv. Samme grunnregel gjelder regenten – den plasseres vanligvis foran *ḥāl*, men det finnes situasjoner der *ḥāl mā* eller *kan* være først. Et eksempel på når foranstilling av *ḥāl* er nødvendig er ved sammenligning, der setningen inneholder to *ḥāl* som sammenlignes med hverandre (2.1.5). I slike tilfeller plasseres den mest positive *ḥāl fremst*.

2.1.5 خالد فقيراً أكرم من خليل غنياً²⁹

[xālīdun faqīran ʾakramu min xalīlin ganiyyan]

Khālīd som fattig er mer gavmild enn Khalīl som rik

I de foregående eksemplene er alle leddene synlige og eksplisitte, men de kan også utelates i enkelte tilfeller. I likhet med Ibn Hišām³⁰ nevner også al-Ġalāyīnī at *ḥāl* er et overflødig tillegg eller noe som er til overs³¹, og at den i prinsippet derfor alltid kan utelates. Men også her pekes det på unntak. I tillegg til eksempler som også Ibn Hišām gir – der meningen forringes eller blir en annen ved å se bort fra *ḥāl* – vises det til at en setning der *ḥāl* er svar på spørsmålet *kayfa?* (*hvordan?*) (2.1.6) naturligvis *må* ha *ḥāl* intakt for at den skal gi mening (2.1.7). En annen struktur i svaret vil, som vi ser i eksempel 2.1.8, være helt unaturlig og gal.

2.1.6 كيف جئت؟³² [kayfa jiʿta]

Hvordan kom du?

²⁸ *ibid.*, 87.

²⁹ *ibid.*, 94.

³⁰ Ibn Hišām, 234.

³¹ Al-Ġalāyīnī, 96.

³² *ibid.*, 96.

2.1.7

[māšīyan] ماشياً³³*Til fots/gående*

2.1.8

جئت [ji'tu]

Jeg kom

Det finnes mange motstridende syn på hvilke ulike typer *ḥāl* som finnes, og al-Ġalāyīnī nevner ni av disse, inndelt i par eller undergrupper. Abdul-Massih et al. benytter også en slik inndeling i par – noen av disse typene blir beskrevet på lignende måte og med samme navn som av al-Ġanāyīnī, men førstnevnte opererer med noen flere varianter³⁴. *Ḥāl* som må være med for ikke å forringe setningens mening kontra *ḥāl* som kan utelates er det første paret som nevnes i begge disse verkene, og begge beskriver dem som henholdsvis *al-ḥāl al-mu'assisa* (grunnleggende *ḥāl*) og *al-ḥāl al-mu'akkida* (bekreftende *ḥāl*). Ifølge al-Ġalāyīnī er de fleste *ḥāl* av den førstnevnte typen³⁵, der *ḥāl* tilfører setningen noe nytt, enten ved å beskrive regenten, antesedenten eller hele setningens mening ytterligere.

Al-ḥāl al-ḥaqīqiyya (ekte *ḥāl*) er en *ḥāl* som beskriver antesedenten direkte (2.1.9), i motsetning til *al-ḥāl al-sababiyya* (middel/redskaps-*ḥāl*), som beskriver noe med forbindelse til antesedenten, eller som antesedenten har (2.1.10).

2.1.9

[waqafa al-muṣallī xāšī'an] وقف المصلي خاشعاً³⁶*Den bedende stanset ydmyket*

2.1.10

[waqafa al-muṣallī xāšī'an qalbuḥu] وقف المصلي خاشعاً قلبه³⁷*Den bedende stanset med ydmyket hjerte/ydmyk til sinns*

Den siste undergruppen som nevnes av al-Ġalāyīnī dreier seg om hvorvidt *ḥāl* har form av en setning eller ikke. *Al-ḥāl al-jumla* (setnings-*ḥāl*) er, som navnet tilsier, en egen *setning* fremfor en “ordinær” *ḥāl-akkusativ* (2.1.11), men for at den skal anses som en *ḥāl*, må enkelte betingelser være oppfylt. For det første må det være en ren deskriptiv setning, ikke et spørsmål, en ordre e.l. Det må også finnes noe i setningen som viser tilbake til hovedsetningen, det være seg et pronomen

³³ *ibid.*, 96.³⁴ Abdul-Massih et al., 189.³⁵ Al-Ġalāyīnī, 99.³⁶ Abdul-Massih et al., 190.³⁷ *ibid.*, 190.

(eksplisitt eller implisitt) eller ganske enkelt *wa-* (og, men slik i slike tilfeller vanligvis med betydningen *mens*). *Ḥāl*-setningen kan ha form av ett enkelt ord eller en mer kompleks setning, og kan være både verbalsetning (2.1.12) og nominalsetning (2.1.13).

- 2.1.11 [jā'a sa'īdun rākiḍan] جاء سعيد راكضاً
Sa'īd kom løpende
- 2.1.12 [jā'a sa'īdun yarkuḍu]³⁸ جاء سعيد يركض
Sa'īd kom løpende
- 2.1.13 [jā'a sa'īdun wa-huwa rākiḍun] جاء سعيد وهو راكض
Sa'īd kom løpende

Mens *ḥāl* i disse tilfellene er en egen setning finnes det også tilfeller den den bare *ligner*, nemlig *al-ḥāl šibb al-jumla* (setningslignende *ḥāl*). Dette er betegnelsen hvis det i *ḥāl*s sted står et adverb eller en preposisjonsfrase, mens det som i realiteten er *ḥāl*, og som binder f.eks. preposisjonsfrasen sammen med hovedsetningen, er utelatt (2.1.14). Dermed kan man på sett og vis si at en slik *setningslignende ḥāl* egentlig er identisk med ovennevnte *al-ḥāl al-jumla* hvis den skrives fullt ut (2.1.15), og meningen er utvilsomt den samme i disse to eksemplene:

- 2.1.14 [naẓartu al-ʿuṣfūra ʿalā al-ḡuṣni]³⁹ نظرت العصفور على الغصن
Jeg så på fuglen på grenen
- 2.1.15 نظرت العصفور وهو على الغصن
 [naẓartu al-ʿuṣfūra wa-huwa ʿalā al-ḡuṣni]
Jeg så på fuglen mens den var på grenen

Den siste av de ni typene *ḥāl* som nevnes av al-Ġalāyīnī er *al-ḥāl al-mufrada*, dvs. en *enkel* eller *entalls-ḥāl*. Dette er det som i moderne, vestlig grammatikktradisjon ofte referes til som *ḥāl*-akkusativ, og som vil bli hovedtema videre.

³⁸ Al-Ġalāyīnī, 100.

³⁹ *ibid.*, 101.

2.2 *Ḥāl* ifølge vestlige grammatikere

2.2.1 Generelt

Mens de grammatiske verkene i det foregående kapitlet for det meste er skrevet av og for arabere, vil jeg nå ta for meg hva utenlandske grammatikere skriver. I all hovedsak dreier det seg om bøker på engelsk, enten originalt eller oversatt fra f.eks. tysk. Når man snakker om grammatikkbøker skrevet og utgitt i det vi kaller *Vesten*, kommer man naturligvis ikke utenom William Wright. Hans *A Grammar of the Arabic Language*⁴⁰ kom ut første gang allerede i 1859, og må kunne sies å være ansett som en form for “fasit” når det gjelder denne typen verk, kanskje sammenlignbart med den plassen Sibawayhi har innenfor arabisk tradisjon. Han behandler temaet *ḥāl* i første rekke som en del av adverbiale akkusativer, og denne kategoriseringen deler han med de fleste vestlige grammatikere – kanskje med unntak av Wolfdietrich Fischers *A Grammar of Classical Arabic*⁴¹, som jeg også vil se på, og som beskriver *ḥāl* som et predikattillegg. Elsaid Badawi, Michael G. Carter og Adrian Gullys *Modern Written Arabic – A Comprehensive Grammar*⁴² er også en interessant kilde, og presenterer et slags mellomledd mellom arabisk og vestlig syn på den systematiske tilnærmingen til arabisk grammatikk. I samme sjikt finner vi *Modern Standard Arabic Grammar – A Concise Guide av Azza Hassanein*⁴³, som jeg, til tross for at den er skrevet av en araber, vil ta for meg i dette kapitlet, ettersom den tydelig er skrevet med vestlige lesere som målgruppe. Dette er ikke et verk med de små detaljene og unntakene, men snarere for kortfattede definisjoner av de lange linjene innenfor det arabiske språket. I tillegg til disse vil jeg også se på bøker som bærer mer preg av å være lærebøker enn rene grammatikkoppslagsverk, som *A New Arabic Grammar* av J.A. Haywood og H.M. Nahmad⁴⁴ og *Standard Arabic – An Elementary–Intermediate Course* av Eckehard Schulz, Günther Krahl og Wolfgang Reuschel⁴⁵.

Av alle forsøk på å definere *ḥāl* synes jeg Hassanein gjør det mest presist og lettfattet ved å si at *ḥāl* modifierer og beskriver tilstanden til et nomen, eller omstendighetene rundt det, i det øyeblikket en handling foregår.⁴⁶ I likhet med arabiske grammatikere nevnes også i vestlige verk

---

⁴⁰ William Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, 3. utgave (Cambridge: Cambridge University Press, 1999).

⁴¹ Wolfdietrich Fischer, *A Grammar of Classical Arabic*, 3. utgave (New Haven: Yale University Press, 2002).

⁴² Elsaid Badawi et al., *Modern Written Arabic – A Comprehensive Grammar* (London: Routledge, 2004).

⁴³ Azza Hassanein, *Modern Standard Arabic Grammar – A Concise Guide* (Kairo: The American University in Cairo Press, 2006).

⁴⁴ J.A. Haywood og H.M. Nahmad, *A new Arabic grammar of the written language* (London: Lund Humphries, 1965).

⁴⁵ Schulz.

⁴⁶ Hassanein, 79.

det faktum at en *ḥāl* er *til overs* eller i og for seg *unødvendig*,⁴⁷ og at den er et svar på spørsmålet *kayfa*, altså *hvordan*. Til tross for at det i mange tilfeller dreier seg om en beskrivelse av en person eller et objekt er betydningen ikke likestilt et attributivt adjektiv – Hassanein forklarer dette med at en *ḥāl* er foranderlig i tid, og kun beskriver noe eller noen på et gitt tidspunkt og i en gitt sammenheng (2.2.1.1), mens et ordinært adjektiv er en generell beskrivelse av dette noe eller noen (2.2.1.2).⁴⁸

2.2.1.1 [yugānī zaydun mubtasiman] يغني زيد مبتسماً
Zayd synger smilende

2.2.1.2 [yugānī zaydun al-mubtasimu] يغني زيد المتسم
Den smilende Zayd synger

Enhver *ḥāl* har, også ifølge vestlige grammatikere, en *antesedent* og en *regent*. Antesedenten er den eller det *ḥāl* er en beskrivelse eller modifisering av, og i de fleste tilfeller er dette setningens subjekt (2.2.1.3), men det kan også være objektet (2.2.1.4) eller et nomen i en preposisjonsfrase (2.2.1.5). Et bestemt nomen, f.eks. pronomen (enten eksplisitt eller implisitt i verbet), egennavn eller substantiv bestemt med *al-*, utgjør vanligvis antesedenten, men det finnes visse regler for tilfeller der den kan være ubestemt.⁴⁹ Ettersom en *ḥāl* enten samsvarsbøyes i kjønn og tall med – eller har et pronomen som viser tilbake til – antesedenten, er det vanligvis enkelt å se hvilket ledd i setningen *ḥāl* refererer til, men det finnes tilfeller der meningen kan være vanskelig å lese uten en kontekst, hvis to ulike *ḥāler* viser tilbake til et subjekt og et objekt med samme kjønn og tall (2.2.1.6). Ifølge Wright er det til og med blant grammatikere uenighet om hvorvidt det da er den første eller andre *ḥālen* som står til subjektet.⁵⁰

2.2.1.3 [jāʾat hindun mubtasimatan] جاءت هند مبتسمة
Hind kom smilende

2.2.1.4 [raʾaytu hindan mubtasimatan] رأيت هنداً مبتسمة
Jeg så Hind smilende

⁴⁷ Wright, del II, 113.

⁴⁸ Hassanein, 79.

⁴⁹ Wright, del II, 117.

⁵⁰ *ibid.*, 115.

2.2.1.5 رأيت طارقاً في البيت وهو ينهار⁵¹
[ra'aytu ṭāriqan fi l-bayti wa-huwa yanhāru]

Jeg så Ṭāriq i huset da det raste sammen

2.2.1.6 رأيت زيداً ماشياً راكباً⁵² [ra'aytu zaydan māšīyan rākiban]

Jeg, til fots, så Zayd til best/Jeg, til best, så Zayd til fots

Regenten er setningsleddet som styrer *ḥāl*, og som *ḥāl* er avhengig av, og er alltid enten et rent verb (2.2.1.3–2.2.1.6), et verbaladjektiv (partisipp) eller andre ord eller uttrykk med det Wright kaller *verbal force*.⁵³ Slike kan være demonstrative pronomen (2.2.1.7), spørrepartikler eller preposisjonsfraser, og innehar denne såkalte verbale kraft fordi et verb ligger implisitt i dem. I enkelte tilfeller *kan* regenten utelates – når *ḥāl* er svar på spørsmålet *kayfa?* (*hvordan?*) er det i konteksten en klar referanse til en regent, derfor er det ikke nødvendig å uttrykke denne eksplisitt (2.2.1.8). Det finnes også en rekke faste uttrykk som utvilsomt er *ḥāl*, til tross for at de ikke inneholder verken en eksplisitt antesedent eller regent (2.2.1.9), og Wright begrunner dette med at regenten – i eksempel 2.2.1.9 verbet *kul* (imperativ av *'akala*, i betydningen *spis*) – finnes, men at den i slike tilfeller *må* utelates.⁵⁴

2.2.1.7 هذه هند جالسة [hādīhi hindun jālisatan]

Dette er Hind, sittende

2.2.1.8 كيف جئت؟ (جئت) راكباً⁵⁵ [kayfa ji'ta? (ji'tu) rākiban]

Hvordan kom du? (Jeg kom) ridende

2.2.1.9 هنيئاً مريئاً⁵⁶ [hanī'an marī'an]

God appetitt!

Kort sammenfattet kan selve *ḥālen* deles i tre ulike grupper etter hva den dannes av – den kan være et *nomen*, en *preposisjonsfrase* eller en *setning*.⁵⁷ De fleste moderne grammatikere anser derimot, i motsetning til de eldre, vanligvis slike preposisjonsfraser snarere som ulike adverbialer, det være seg måtesadverbialer, hensiktsadverbialer e.l., så jeg vil her fokusere på de to resterende.

⁵¹ Badawi et al., 579.

⁵² Wright, del II, 115.

⁵³ *ibid.*, 114.

⁵⁴ *ibid.*, 120.

⁵⁵ *ibid.*, 120.

⁵⁶ *ibid.*, 120.

⁵⁷ Hassanein, 79–80.

2.2.2 *Ḥāl*-akkusativ

En *ḥāl* bestående av et enkelt nomen er det vi kan kalle en *ḥāl-akkusativ*. Som begrepet tilsier er en slik *ḥāl* alltid i akkusativ, og er på grunn av sine strenge *ytre* formkrav forholdsvis lett å gjenkjenne. Nomenet den dannes av er vanligvis av adjektivisk art – svært ofte en aktiv partisipp (2.2.2.1), noe sjeldnere passiv partisipp (2.2.2.2), men i enkelte tilfeller også et rent adjektiv (2.2.2.3) eller en masdar (2.2.2.4), såfremt disse har et henimot identisk meningsinnhold som en partisipp.⁵⁸ Det finnes også eksempler der rene substantiv i akkusativ anses for å være *ḥāl*,⁵⁹ men disse er oftest av en noe annen natur, og vil vanligvis trenge en omskriving i oversettelse, ved at man f.eks. legger til ord som *som* (2.2.2.5).

2.2.2.1	[xaraja mubtasiman] خرج مبتسماً
	<i>Han gikk smilende ut</i>
2.2.2.2	[ra'aytu ḥasanan maqtūlan] رأيت حسناً مقتولاً ⁶⁰
	<i>Jeg så Ḥasan drept</i>
2.2.2.3	[fa-qāma xajilan] فقام خجلاً ⁶¹
	<i>Vår venn stod der, fylt av skam</i> ⁶²
2.2.2.4	[ʿataytuhu rakḍan] أتيتَه ركضاً ⁶³
	<i>Jeg kom galopperende til ham</i>
2.2.2.5	[tarakatnī yatīman] تركتني يتيماً ⁶⁴
	<i>Hun forlot meg som en foreldreløs</i>

En *ḥāl*-akkusativ er i prinsippet alltid ubestemt. Det finnes derimot enkelte situasjoner der den bestemmes av andre ledd, selv om den ikke er bestemt i seg selv, f.eks. ved å legge til et genitivsledd. Dette kan gjelde adjektive ("falske") *'iḍāfaer* (2.2.2.6) – som i og for seg ikke anses som bestemte, til tross for [al-] – eller *'iḍāfaer* med pronomensuffiks som andre ledd (2.2.2.7). Mens kasus og bestemthet altså er fastlagt må alle *ḥāler* derimot samsvarsbøyes med antesedenten i både kjønn og tall, på samme måte som en hvilken som helst attributiv beskrivelse. Noen ganger

⁵⁸ Wright, del II, 114.

⁵⁹ Badawi et al., 456.

⁶⁰ Haywood/Nahmad, 395.

⁶¹ Ḥusayn, 41.

⁶² Hosayn, 34.

⁶³ Wright, del II, 114.

⁶⁴ Badawi et al., 456.

kan *ḥāl* være en nærmere beskrivelse av *flere* setningsledd, og den samsvarsbøyes da med begge/alle – en *ḥāl* hvis antesedent er både et entallssubjekt og et entallsobjekt bøyes f.eks. i dual (2.2.2.8).

2.2.2.6 [fa-jalastu **ḍayyīqa ṣ-ṣadri**] ⁶⁵ فجلست ضيق الصدر

Så jeg satte meg tungsinnet

2.2.2.7 [ʾa-kāna **waḥḍahu** malūman fī ḏālika] ⁶⁶ أكان وحده ملوماً في ذلك

*Var det bare ham som skulle lastes for dette?*⁶⁷

2.2.2.8 [laqītuka **mubtasimayni**] لقيتك مبتسمين

Jeg, smilende, møtte deg, smilende

Når det gjelder plassering er vanligvis *ḥāl* plassert *etter* regenten i en setning, men dette er ikke et absolutt krav, og det finnes unntak der man f.eks. kan sette *ḥāl* helt fremst for å trykklegge den. Men uansett hvor den befinner seg i setningen introduseres *ḥāl*-akkusativ ikke med *wa-* (*wāw al-ḥāl*), slik enkelte andre *ḥāler* gjør, og dette kan kanskje være en grunn til at man i en oversettelsessammenheng finner en slik *ḥāl* vanskeligere å oversette hvis man ikke har et eksakt synonym – mens en *ḥāl*-setning introdusert med *wa-* gir et direkte inntrykk av å være en egen setning, kan ett enkelt ord, som en *ḥāl*-akkusativ er, lettere fremstå som en integrert, men ofte forholdsvis komplisert, del av en setning.

2.2.3 *Hāl*-setning

Hvis *ḥāl* opptrer i form av en komplett setning, enten bestående av kun ett ord eller en rekke ulike ledd, kan vi kalle den en *ḥāl*-setning. Både nominalsetninger og verbalsetninger kan inneha denne rollen, men de bindes sammen med hovedsetningen på ulike måter. En *ḥāl*-setning som starter med et verb i imperfekt introduseres, i likhet med *ḥāl*-akkusativ, ikke med *wa-*, mens nominalsetninger og setninger med verb i perfekt trenger en *wa-* i overgangen fra hovedsetningen, og sistnevnte krever også fortidspartikkelen *qad*.⁶⁸ En *ḥāl* med verb i perfekt skiller seg dessuten fra andre *ḥāler* på et viktig punkt – den beskriver ikke en handling som finner sted *samtidig* med hovedhandlingen, men forteller snarere om noe som er *ferdig* i

---

⁶⁵ *ibid.*, 158.

⁶⁶ Husayn, 39.

⁶⁷ Hosayn, 32.

⁶⁸ Hassanein, 80.

handlingsøyeblikket (2.2.3.1). Det er likevel uproblematisk å si at den modifierer tilstanden eller omstendighetene omkring hovedhandlingen, ettersom nettopp denne ferdiggjøringen av en annen handling alltid vil ha relevans når *ḥāl* brukes på denne måten.

2.2.3.1 [marīḍat **wa-qad** šaribati l-mā'a] مرضت وقد شربت الماء
Hun ble syk etter å ha drukket vannet

Den faktiske samtidigheten ved *ḥāl* er derimot helt og fullt til stede hvis *ḥāl*-setningen introduseres av et nomen, det være seg pronomen eller substantiv, eller et verb i imperfekt. Ifølge Haywood/Nahmad kan en slik verbal *ḥāl* tidvis modifisere og beskrive *bele* setningen fremfor bare antesedenten,⁶⁹ men i det store og det hele kan man si at *ḥāl*-setninger som starter med både nomen og verb i imperfekt stort sett kan byttes ut med hverandre – og *ḥāl*-akkusativer – og at deres respektive meningsinnhold er henimot identiske (2.2.3.2–2.2.3.4). Hovedverbet bestemmer i alle tilfeller tidsaspektet for *bele* setningen – verb i imperfekt som *ḥāl* betyr snarere at handlingen er nåtidig i forhold til hovedverbet enn at det menes reelt presens, i motsetning til lignende sammensetninger med leddsetninger på f.eks. norsk.

På samme måte som en *ḥāl*-akkusativ samsvarsbøyes med antesedenten trenger også *ḥāl*-setninger noe som viser tilbake til den eller det den beskriver. En verbal *ḥāl* bøyes derfor i henhold til antesedentens kjønn og tall (2.2.3.2), og har dermed et implisitt subjekt som er identisk med antesedenten. Man finner også lignende setninger med verbalt innhold som starter med et nomen (2.2.3.3), og disse oppfører seg som andre nominelle *ḥāler* – de tar tar enten pronomenet til denne som sitt første ledd (2.2.3.4) eller, hvis antesedenten ikke er subjekt i *ḥāl*-setningen, viser tilbake til antesedenten med et pronomensuffiks (2.2.3.5).

2.2.3.2 [jāʾat hindun **taḍḥaku**] جاءت هند تضحك
Hind kom leende

2.2.3.3 [jāʾat hindun **wa-hiya** taḍḥaku] جاءت هند وهي تضحك
Hind kom leende

2.2.3.4 [jāʾat hindun **wa-hiya** ḍāḥikatun] جاءت هند وهي ضاحكة
Hind kom leende

⁶⁹ Haywood/Nahmad, 395.

2.2.3.5

[jā'at hindun wa-zaydun ma'ahā] جاءت هند وزيد معها

Hind kom med Zayd ved sin side

2.3 Gerundium

2.3.1 Bruk og betydning

I likhet med arabisk, finnes det også på BKS måter å uttrykke to samtidige handlinger på, nemlig ved hjelp av *gerundium*. En *hovedhandling* uttrykkes med et vanlig hovedverb, bøyd i henhold til tiden handlingen foregår i, mens *gerundium* brukes for å uttrykke *bihandlingen*, eller for å beskrive nærmere hvilken tilstand subjektet befinner seg i *idet* det utfører hovedhandlingen. Det dreier seg altså om *to* handlinger, men *ett* subjekt.⁷⁰ Gerundier er ubøyelige både i tid og person kan dermed ikke direkte anses for å være verb – Mønnesland betrakter dem som *adverbielle verbformer*, som er i tråd med betegnelsen *glagolski prilozi* (*prilog* i entall) på originalspråket⁷¹, direkte oversatt *verbale adverb*. De har en klart adverbial karakter, ettersom de er tilleggsinformasjon til hovedhandlingen, men befinner seg likevel nærmere verb enn adverb, rent grammatisk, siden de er avledet fra verb, og fortsatt innehar den originale verbale betydningen, samt aspekt og diatese.⁷²

Det finnes to typer *gerundium* – samtid og fortid. *Fortidsgerundium* beskriver ikke en samtidig bihandling, snarere en handling som er ferdig når hovedhandlingen finner sted, men som likevel har relevans, og sier noe om situasjonen eller tilstanden. Slike *gerundier* har dermed ingen fastsatt oversettelse på norsk, og man blir oftest nødt til å oversette med en leddsetning. Et unntak er adjektiv som *bivši* (tidligere, forhenværende), som i realiteten er en “stivnet” fortidsgerundium.⁷³ Derfor bør en del slike ord vanligvis ses på som rene adjektiv fremfor en *gerundium*, selv om det formelt er dannet som en – de ses ikke på som en verbform, slik andre fortidsgerundier (2.3.1.1) gjør, men brukes for å beskrive substantiv attributivt (2.3.1.2).

2.3.1.1 Našao se, **izašavši** iz kuće, u mirnom, blagom, ugodnom svjetlu⁷⁴

*han møtte en rolig myk og mild lysning da han kom ut av buset*⁷⁵

⁷⁰ Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, (Zagreb: 1986), 460.

⁷¹ Svein Mønnesland, *Bosnisk, kroatisk, serbisk grammatikk* (Oslo: Sypress, 2002), 207.

⁷² Per Jacobsen, “Srpskohrvatski glagolski prilozi” i *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 10/1, 1980. Hentet fra <http://www.rastko.org.yu./rastko/delo/12263> (24.06.2008), 2

⁷³ Mønnesland, 208.

⁷⁴ Taha Husein, *Dani* (Sarajevo: 1979), 7.

⁷⁵ Hosayn, 9.

2.3.1.2 Beograd je bio glavni grad **bivše** Jugoslavije

Beograd var hovedstaden i det tidligere Jugoslavia

Samtidsgerundium på sin side beskriver det som foregår i samme øyeblikk som hovedhandlingen, og kan ofte oversettes med norsk *-ende*-form (presens partisipp) (2.3.1.3). I en rekke tilfeller kan samtidsgerundiene også brukes rent adjektivisk fremfor verbalt (2.3.1.4), som i eksempel 2.3.1.2, og Mønnesland mener slik bruk har blitt mer og mer vanlig. Han argumenterer for at dette kan ha sammenheng med påvirkning fra engelsk, mens andre mener dette slett ikke er nytt fenomen. Allerede i gammelslavisk grammatisk tradisjon, som BKS utvilsomt har utviklet seg fra, finner vi gerundier bøydd som adjektiv,⁷⁶ og i eldre litteratur på BKS er dette også et hyppig fenomen, som i eks. 2.3.1.5 fra Ljudevit Gajs *Proglas* fra 1836. Ved slik attributiv bruk oppfører gerundiene seg som ordinære adjektiv ved at de bøyes i både kjønn, tall og kasus,⁷⁷ noe vi som nevnt aldri ser ved verbal bruk. Slike gerundier er med andre ord fortsatt utvilsomt gerundier i form, men de innehar ikke gerundiumsfunksjon i setninger de opptrer i.

2.3.1.3 Izašao je i, postiden, **posrćući**, stigao do divanane⁷⁸

Han gikk skamfull og snublende inn i dagligstuen⁷⁹

2.3.1.4 ovih **zastrašujućih** prikaza⁸⁰

disse fryktinngytende skikkelser⁸¹

2.3.1.5 Europa prisposodablja se **sědećoj** dēvojki⁸²

Europa kan sammenlignes med en sittende jente

På samme måte som med en arabisk *ḥāl* kommer eventuelle problemer med oversettelse av gerundium fordi de representerer en grammatisk kategori som ikke finnes på målspråket.⁸³ Selv om samtidsgerundier ofte tilsvarener norsk *-ende*-form, og dermed lett kan ses på som beslektet, har de i realiteten hver sin funksjon i setningen – mens gerundiene på BKS tilsvarener en leddsetning,

---

⁷⁶ Stjepan Damjanović, *Staroslavenski jezik. Peto, nepromijenjeno izdanje* (Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2005), 140.

⁷⁷ Katičić, 462.

⁷⁸ Husein, 31.

⁷⁹ Hosayn, 48.

⁸⁰ Husein, 9.

⁸¹ Hosayn, 12.

⁸² Ljudevit Gaj, "II. Proglas" (1836) i *Programski spisi hrvatskog narodnog preporoda* (Zagreb: Matica hrvatska, 1997), 113.

⁸³ Jacobsen, 1.

står de norske formene som nærmere beskrivelse av substantiver.⁸⁴ Derfor kan det ofte være hensiktsmessig å oversette en samtidsgerundium med en leddsetning, gjerne introdusert med f.eks. *mens, idet* e.l. (2.3.1.6), eller rett og slett *og* (2.3.1.7). Hva man velger i en oversettelse vil i stor grad avhenge av sammenhengen og hvilke ord som brukes – noen ganger finnes det gode, norske ord som tilsvarer gerundiene, mens det andre ganger kreves en total omskriving av setningen. Og heri ligger utfordringen, akkurat som på arabisk.

2.3.1.6 provodio [je] dane (...) **očekujući** da se završi školska godina⁸⁵
*tilbringe hele dagen der (...) mens han ventet på at året skulle dra mot sin ende*⁸⁶

2.3.1.7 Poslije završenog objeda odlazili su **ostavljajući** ga da odspava⁸⁷
*Når måltidet var over, gikk alle ut og lot ham sove*⁸⁸

Ifølge Per Jacobsen vil en setning med en samtidsgerundium vanligvis være synonym med en setning med *dok (mens)* (2.3.1.8). Han mener likevel at man kan ane en forskjell, ettersom konjunksjonen *dok* avgrenser tidsrommet og samtidigheten sterkere enn samtidsgerundiene.⁸⁹ I eksempel 2.3.1.8 får vi ingen informasjon om hvorvidt Džem tenker klart også i andre situasjoner, og om han står rakrygget på skipsdekket også uten å tenke så livlig – beskrivelsen bærer heller preg av at disse to tingene “overlapper” hverandre der og da. Det andre eksempelet tolkes derimot som en nøye avgrenset tidsperiode, og at tenkingen vil opphøre så snart han slutter å stå rakrygget. Vi kan kanskje tenke oss en visualisering (2.3.1.9) der bruk av gerundium innebærer en *overlapping* i tid av to handlinger, men ikke en avgrenset begynnelse og slutt, mens bruk av *dok* har en *felles* begynnelse og slutt.

2.3.1.8 Стојећи усправно на палуби брода, Джем је мислио живо и јасно/Док је стајао усправно на палуби брода, Джем је мислио живо и јасно⁹⁰
[**Stojeći** uspravno na palubi broda, Džem je mislio živo i jasno/Dok je stajao uspravno na palubi broda, Džem je mislio živo i jasno]
Mens han stod rakrygget på skipsdekket, tenkte Džem livlig og klart

---

⁸⁴ Mønnesland, 207.

⁸⁵ Husein, 22.

⁸⁶ Hosayn, 32.

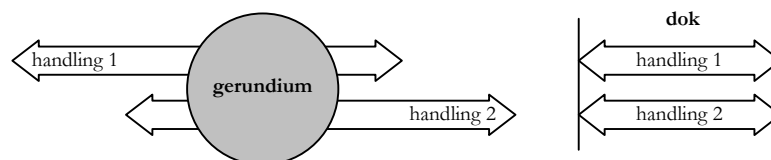
⁸⁷ Husein, 45.

⁸⁸ Hosayn, 69.

⁸⁹ Jacobsen, 2.

⁹⁰ *ibid.*, 2.

2.3.1.9

En samtidsgerundium kan også forstås på andre måter enn som en samtidig bihandling, avhengig av det innbyrdes forholdet mellom hoved verbet og verbet gerundien er dannet av. Avstanden til ulike adverbialer kan ofte være svært liten, og i noen tilfeller må gerundium snarere anses som nettopp dette enn en fysisk handling,⁹¹ på samme måte som en *hāl* beskriver omstendighetene rundt, eller tilstanden til, subjektet til en hovedhandling. Dette kan gjelde både måtesadverbial (2.3.1.10) og årsaksadverbial (2.3.1.11), og som vi kan se er det ikke alltid mulig å oversette med norsk presens partisipp i slike tilfeller.

2.3.1.10 Radio je **mučeći se**⁹²

Han arbeidet hardt

2.3.1.11 **Znajući** što će dogoditi, obavijestio ih je o svemu⁹³

For di han visste hva som skulle skje informerte han dem om alt

2.3.2 Dannelse

Som nevnt anses gerundier som en verbalform, og de dannes av verb. Fortidsgerundium dannes av infinitivstammen av verbet, ved å legge til *-vši* eller *-avši* (i enkelte tilfeller også bare *-v/-av*, men disse anses ofte som arkaiske former), avhengig av om stammen ender på vokal eller konsonant (2.3.2.1). Og ettersom det oftest dreier seg om en bihandling som er avsluttet når hovedhandlingen foregår, baseres fortidsgerundier vanligvis på perfektive verb.⁹⁴ Samtidsgerundium, derimot, dannes alltid av imperfektive verb,⁹⁵ ved å legge *-ći* til et verb i presens bøyd i 3. person flertall (2.3.2.2 og 2.3.2.3). Slik vil alltid en samtidsgerundium slutte på *-ći*, og i veldig mange tilfeller også på *-jući*, ettersom størstedelen av verbene på BKS er såkalte a-verb, hvis bøyingsmønster alltid er *-aju* i 3. person flertall.⁹⁶

⁹¹ Dragutin Raguž, *Praktična hrvatska gramatika* (Zagreb: Medicinska Naklada, 1997), 194.

⁹² Raguž, 194.

⁹³ *ibid.*, 194.

⁹⁴ Katičić, 460.

⁹⁵ Raguž, 207.

⁹⁶ Mønnesland, 178.

- 2.3.2.1 napisati (*å skrive*) > napisa+vši > **napisavši**
- 2.3.2.2 pisati (*å skrive*) > pišu (*de skriver*) > pišu+ći > **pišući**
- 2.3.2.3 čitati (*å lese*) > čitaju (*de leser*) > čitaju+ći > **čitajući**

2.4 Norske motstykker til *ḥāl*

Som nevnt tidligere finnes det ingen direkte erstatninger for *ḥāl* i det norske språket som tar vare på både form og innhold, så per definisjon *må* man omskrive en *ḥāl* i en norsk oversettelse, og dermed gjennomgå et ganske dramatisk *formelt* oversettelsestap. Nøkkelen må derfor være å gjøre dette på en måte som innebærer et så lite *innholdsmessig* tap som mulig, og det finnes noen grammatiske kategorier og konstruksjoner som kan sies å dekke de fleste mulighetene.

2.4.1 Presens partisipp

Den “instinktive” måten å oversette en *ḥāl*-akkusativ på kan ofte være bruk av *presens partisipp*, der man legger *-ende* til verbstammen (2.4.1.1). I mange tilfeller kan dette fungere svært godt (2.4.1.2), men ettersom det dreier seg om to ulike grammatiske kategorier er dette ikke alltid tilfellet – mens *ḥāl* er en beskrivelse av *funksjonen* et ledd har i setningen, og dermed et syntaktisk begrep, er presens partisipp en morfologisk betegnelse, som i sin tur kan inneha ulike funksjoner i en setning. Et annet problem ved bruk av *-ende*-form er at arabisk språk har en mye rikere verbflora enn norsk har, i og med at de aller fleste arabiske ord stammer fra et verb. Derfor finnes det arabiske verb som beskriver til dels svært intrikate og kompliserte handlinger eller tilstander, som i enhver sammenheng, ikke bare som *ḥāl*, vil kreve en omskriving i oversettelse til norsk. Så selv om bruk av presens partisipp er syntaktisk mulig og ønskelig i en gitt sammenheng, kan en annen struktur være nødvendig for at setningen skal ha et godt norsk språk. Et typisk eksempel på dette kan være arabiske verb som beskriver en indre tilstand eller egenskap, og som på norsk ofte må oversettes som *å være xyz* (2.4.1.3).

2.4.1.1 gå > **gående** / smile > **smilende** / synge > **syngende**

2.4.1.2 [ʔaɣbala š-šābbu kaʕādatihi **bāsīman**]⁹⁷ أقبل الشاب (...) كعادته **بأسماً**

*Den unge mannen kom hjem, smilende som vanlig*⁹⁸

⁹⁷ Husayn, 128.

⁹⁸ Hosayn, 96.

2.4.1.3

[⁹⁹āda kārīhan] عاد كارها

*Han var ikke høy i hatten da han vendte tilbake*¹⁰⁰ / **Han vendte tilbake*
utilpassværende

2.4.2 Adverb

En annen vanlig måte å oversette *ḥāl* på er ved bruk av måtesadverb, som i form (i likhet med BKS) er identisk med adjektiv bøyd i intetkjønn (2.4.2.1). Med en slik struktur beskrives kun verbet i en setning, snarere enn subjektet *gjennom* verbet, eller begge disse sammen, slik en *ḥāl* bør forstås, og man kan således snakke om et visst tap av *ḥāls* originale betydning. Det er likevel ingen tvil om at adverbialer og *ḥāl* har klare fellestrekk – som nevnt tidligere behandles f.eks. *ḥāl* ofte som en undergruppe av adverbialer i grammatiske verk, ettersom begge deler er en form for tilleggsinformasjon i en setning. I enkelte tilfeller kan kanskje også *ḥāl* i seg selv forstås mer som en adverbial enn en ren *ḥāl*, selv om den oppfyller alle de formelle *ḥāl*-kravene – se f.eks. eksempel 2.4.2.2, som inneholder en *ḥāl*-akkusativ, sammenlignet med 2.4.2.3, hvor det samme leddet er et adverb, og betydningen utvilsomt er den samme. I setninger der *ḥāl* i større grad beskriver en parallell handling enn en ren beskrivelse av omstendighetene kan derimot en slik adverbiell oversettelse bli umulig, og man må finne andre løsninger (2.4.2.4).

2.4.2.1 rask > **raskt** / lydløs > **lydløst** / rolig > **rolig**

2.4.2.2 [wa-xaraja **musri**^{an}] ¹⁰¹ وخرج مسرعاً

*så gikk han hurtig*¹⁰²

2.4.2.3 [wa-xaraja sarī^{an}] وخرج سريعاً

så gikk han hurtig

2.4.2.4 [qāma muḥammadun **qā**'ilan] ¹⁰³ قام محمد قائلاً...

Muḥammad reiste seg og sa

2.4.3 Leddsetning

I tilfeller der det er umulig å gjengi *ḥāls* innhold med ett enkelt ord eller uttrykk, kan det være nødvendig med en mer omfattende omskriving med leddsetninger. En måte å ta vare på

---

⁹⁹ Ḥusayn, 65.

¹⁰⁰ Hosayn, 52.

¹⁰¹ Ḥusayn, 130.

¹⁰² *ibid.*, s. 97.

¹⁰³ Schulz, 393.

samtidigheten i en *ḥāl* kan være å introdusere en leddsetning med konjunksjoner som *mens* eller *da* (2.4.3.1), og litt avhengig av kontekst kan også *og* fungere på samme måte, selv om denne ikke eksplisitt markerer samtidigheten (2.4.3.2). En slik struktur kan kanskje lettere fremstå som den optimale løsningen hvis *ḥāl* i seg selv er en setning (2.4.3.3), i og med at man da har en mer oppdelt setningsstruktur i utgangspunktet. Et annet alternativ, særlig i tilfeller der det verbale innholdet i *ḥāl* er forholdsvis intrikat eller *ḥālen* selv har en utfylling, kan være å introdusere en leddsetning med et relativpronomen, og på denne måten kunne beskrive en handling eller tilstand med flere ord (2.4.3.4).

2.4.3.1 [qara'tu l-jaṛīdata **šāriban** al-qahwata] قرأت الجريدة شارباً القهوة
Jeg leste avisen mens jeg drakk kaffe

2.4.3.2 [fa-da^{ca}ā š-šayxu š-šabiyya **qā'ilan**] ¹⁰⁴ دعا الشيخ الصبي (...) قائلاً
*han henvendte seg til vår unge venn, og sa*¹⁰⁵

2.4.3.3 ذكر سيدنا وهو يوقع أبياتاً من «البردة»¹⁰⁶
 [ḏakara sayyidanā **wa-huwa** yūqi^{cu} 'abyātan mina l-burdati]
*[han] tenkte (...) på Skolemesteren mens han slo takten til diktet el-Burda*¹⁰⁷

2.4.3.4 [wa-yarā nafsahu **jālisan** ^{ca}alā l-'arḏ] ويرى نفسه (...) جالساً على الأرض¹⁰⁸
*han kan tydelig se seg selv der han satt på jordgulvet*¹⁰⁹

2.4.4 Fritt predikativ

Mens både presens partisipp, adverb og leddsetninger representerer rene ytre klassifiseringer av hvilken form en *ḥāl*-oversettelse kan ta, er *fritt predikativ* snarere et motstykke til *funksjonen ḥāl* har i en setning, og kan således realiseres på ulike måter. Som alle predikativer dreier det seg om en utfylling til subjekt eller objekt i en setning, men der fast predikativ alltid er en obligatorisk del av setningen (2.4.4.1), har fritt predikativ, som navnet tilsier, et friere forhold til resten av setningen, og kan utelates uten at setningen blir ufullstendig (2.4.4.2).¹¹⁰ Frie predikativer deler også en rekke andre kjennetegn med *ḥāl* – de kan begge opptre i ulike former, det være seg ett enkelt ord eller hele setninger, de samsvarsbøyes med antesedenten (2.4.4.3), enten subjekt eller objekt, og de

¹⁰⁴ Ḥusayn, 45.

¹⁰⁵ Hosayn, 38.

¹⁰⁶ Ḥusayn, 32.

¹⁰⁷ Hosayn, 28.

¹⁰⁸ Ḥusayn, 28.

¹⁰⁹ Hosayn, 26.

¹¹⁰ Jan Terje Faarlund et al., *Norsk referansegrammatikk* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 733.

beskriver tilstanden til, eller omstendighetene rundt, antesedenten *idet* en handling foregår (2.4.4.4), ikke nødvendigvis en permanent egenskap denne har. I motsatt tilfelle vil det snarere være snakk om et helt ordinært attributivt adjektiv (2.4.4.5).

2.4.4.1 *Bøkene er dyre*¹¹¹

2.4.4.2 *Katten åt fisken rå*¹¹² / *Katten åt fisken*

2.4.4.3 أمامها ابنتها هامة جامدة¹¹³
[ʔamāmahā bnatuhā **hāmīdatan jāmidatan]**
*med sin datter foran seg, stiv og kald*¹¹⁴

2.4.4.4 [fa-staqbalahum **mubtasiman]** فاستقبلهم مبتسماً¹¹⁵
*Han hilste dem (...) smilende*¹¹⁶

2.4.4.5 [istaqbalahumu l-waladu l-mubtasimu] استقبلهم الولد المبتسم
Den smilende gutten hilste dem

Man kan altså utvilsomt si at fritt predikativ på norsk i stor grad fyller den syntaktiske rollen *ḥāl* har på arabisk. Likevel kan denne klassifiseringen i mange tilfeller ha liten betydning i en oversettelsessituasjon, ettersom selve funksjonen da ikke nødvendigvis er hovedproblemet. For som vi har sett ovenfor kan to formlike *ḥāl*-akkusativer oversettes på svært ulike måter, selv om begge anses som frie predikativer. Kort forklart kan man si at funksjonen er et viktig bakteppe for å forstå originalteksten, i det Lomheim kaller *forståelsesfasen*,¹¹⁷ men kjennskap til de ulike måtene å uttrykke funksjonen på, som vist i 2.4.1–2.4.3, er vel så viktig når det gjelder å *utforme* en god oversettelse. I denne *formuleringsfasen* er fokuset et helt annet, meningen av det man prøver å skrive er allerede kartlagt, og problemet kan snarere være å finne de riktige ordene.¹¹⁸

---

¹¹¹ Faarlund et al., 733.

¹¹² *ibid.*, s. 757

¹¹³ Ḥusayn, 125.

¹¹⁴ Ḥosayn, 94.

¹¹⁵ Ḥusayn, 35.

¹¹⁶ Ḥosayn, 30.

¹¹⁷ Sylfest Lomheim, *Omsetjingsteori* (Oslo: Universitetsforlaget AS, 1995), 37.

¹¹⁸ *ibid.*

3 Analyse

3.1 Kilde

Som sammenligningsgrunnlag for mine analyser har jeg som nevnt valgt den første boken i *al-'Ayyām*-trilogien til den egyptiske forfatteren Ṭaha Ḥusayn. Dette av flere grunner. Først og fremst fordi det er et verk jeg har kjennskap til fra tidligere studier, og som fascinerte meg allerede da, både rent litterært og innholdsmessig – ikke bare er handlingen fjern fra mitt dagligliv i både tid og rom, men det er også en historie om et menneske utenom det vanlige. En annen viktig grunn er naturligvis at boken er oversatt til en rekke ulike språk, deriblant både norsk og BKS (eller serbokroatisk som var den offisiell betegnelsen da den ble oversatt), og at begge disse oversettelsene kommer direkte fra den arabiske originalen, ikke fra f.eks. engelsk, slik tilfellet er for en del arabisk litteratur som oversettes til “små” språk.¹¹⁹

Ḥusayn ble født i Egypt i 1889, og før sin død i 1973 rakk han å bli en av landets mest kjente personligheter, både som forfatter og politiker, til tross for at han ble blind tidlig i barndommen. Han er utvilsomt en av de mest originale og innflytelsesrike personene i den arabiske renessansen på 1900-tallet.¹²⁰ Etter å ha gått på en svært tradisjonell koranskole gjennom oppveksten gjennomførte han studier ved prestisjetunge universiteter både i Egypt og utenlands, og tok med seg klare vestlige tankemønstre tilbake til hjemlandet, der han forsøkte å spre disse både gjennom undervisning, skriving og politikk.¹²¹ Internasjonalt er han mest kjent for nettopp *al-'Ayyām*, hvis tre deler kom ut for første gang i henholdsvis 1929, 1937 og 1967.¹²² Forfatteren beskriver i bøkene sin egen oppvekst og liv for øvrig, og han føyer seg dermed inn i rekken av mange arabiske forfattere hvis romaner har klare selvbiografiske trekk. Det er likevel ikke snakk om en bok i *jeg*-form, hovedpersonen refereres til som *ṣāhibunā* (*vår venn* på norsk og *naš prijatelj* eller *dječak* på BKS), noe som er typisk for denne typen arabiske romaner. Forfatterne forteller utifra egne erfaringer, men distanserer seg likevel til en viss grad fra dette på grunn av sosiale normer i samfunnet.¹²³ I første del, som jeg har brukt til min analyse, er det barndommen som skildres – særlig blir vi kjent med unge Ṭahas strabaser med å memorere Koranen og hans forhold til

---

¹¹⁹ Tetz Rooke, “Autobiography, Modernity and Translation” i *Cultural Encounters in Translation from Arabic* av Said Faiq, 40–50 (Clevedon: Multilingual Matters Limited, 2004), 49.

¹²⁰ Rasheed El-Enany, *Arab Representations of the Occident – East–West Encounters in Arabic Fiction* (Abingdon: Routledge, 2006), 54.

¹²¹ *ibid.*, 55.

¹²² Rooke, 42.

¹²³ *ibid.*, 40, og Tryggve Kronholm, *Den arabiske litteraturens historia. Spegelbilder* (Borås: Natur och Kultur, 1995), 285.

Skolemesteren, men også om den stadig tilbakevendende drømmen om å få dra til Kairo for å studere på Azhar-universitetet.

Stilmessig befinner ikke romanen seg helt og fullt innenfor moderne litterær tradisjon, men den kan likevel heller ikke kategoriseres som klassisk arabisk litteratur. *Al-'Ayyām* befinner seg snarere i en overgangsfase, fra en tid da utviklingen av romanen som format på arabisk enda var i startgroppen, og betegnes som et av de viktigste og best likte verkene fra denne perioden.¹²⁴ Ifølge Rooke kan de tidligste arabiske romanene noen ganger komme til kort rent kunstnerisk, men man kan ikke avskrive alle tidligere arabiske romanforfattere som *nybegynnere* av den grunn.¹²⁵ På samme måte kan *al-'Ayyām* kanskje sies å være noe “enkel” i stilen, sammenlignet med vestlig eller eldre arabisk litteratur, men har like fullt litterære kvaliteter – ikke minst som et godt bilde på en viktig periode innenfor moderne arabisk litteraturhistorie. I Husayns form kan også dette “enkle” kanskje snarere beskrives som klart og direkte, og skaper en god flyt i teksten,¹²⁶ mens Kronholm peker på evnen til å gjengi stemninger og følelsesliv på en fengslende måte som forfatterens styrke.¹²⁷

Den norske utgaven, med tittelen *Dagene som var – en egyptisk barndom*, kom ut i 1973, og er oversatt av Einar Berg.¹²⁸ Som oversettelse direkte fra arabisk til norsk var den relativt tidlig ute, men bærer absolutt ikke preg av å være et “forsøksprosjekt” av noe slag. Etter mitt syn er den en god oversettelse, og holder høy kvalitet både som litterært verk på norsk og som oversettelse fra arabisk. Oversettelsen holder seg tett opptil originalen, men uten å gå på akkord med det norske skriftspråket – dette fører til at boken er god å lese for norske lesere, samt at lesere med kjennskap til arabisk språk og litteratur kan gjenkjenne og ha glede av enkelte typiske arabiske trekk.

Nijaz Dizdarević har stått for arbeidet med å oversette *al-'Ayyām* til BKS, og i motsetning til den norske utgaven er tittelen en direkte oversettelse av originalen – *Dani*.¹²⁹ En annen forskjell er at denne utgaven er en oversettelse av både første og andre del av trilogien, mens den norske

---

¹²⁴ Roger Allen, *The Arabic Novel – An Historical and Critical Introduction* (Syracuse, Syracuse University Press, 1995), 38.

¹²⁵ Rooke, 40.

¹²⁶ Allen, 38.

¹²⁷ Kronholm, 285.

¹²⁸ Hosayn.

¹²⁹ Husein.

utelukkende er den første. Ettersom jeg ikke har BKS som morsmål er det naturligvis ikke like lett å si noe sikkert om hvilke litterære kvaliteter *Dani* har, men som oversettelse ligger den utvilsomt nært opptil originalen – noenlunde på samme nivå som Bergs oversettelse, etter min oppfatning.

3.2 Eksempler fra arabisk

For å avgjøre hvorvidt *ḥāl* oversettes som samtidsgerundium på BKS, og isåfall i hvilken grad, samt lete etter et mønster eller en overordnet metode for å oversette *ḥāl* til norsk, vil jeg nå ta for meg en del utdrag fra Ṭaha Ḥusayns *al-'Ayyām*. Alle arabiske utdrag inneholder en eller flere *ḥāl*, samt den eller de tilsvarende setningene både på norsk og BKS, og jeg vil se på hvilke valg de respektive oversetterne har stått overfor og hvordan de har løst utfordringen som en *ḥāl* noen ganger kan være. Jeg har som utgangspunkt at en samtidsgerundium i teorien innehar mange av de samme kvalitetene som en *ḥāl*, og at de derfor bør kunne erstatte hverandre på sine respektive språk. Jeg er likevel forberedt på at dette neppe alltid stemmer, og vil i så tilfelle prøve å danne meg et bilde av hvilke sammenhenger dette gjelder, og hvilke andre måter man eventuelt oversetter *ḥāl* på. På samme måte tar jeg utgangspunkt i at *-ende*-formen på norsk ofte kan brukes for å oversette *ḥāl*, men har samtidig i bakhodet at denne formen utvilsomt ligger lengre unna *ḥāl* enn det gerundium gjør, teoretisk sett.

I de følgende utdragene har jeg fokusert på “tradisjonelle” *ḥāl*-akkusativer av partisipper, men har også tatt med enkelte andre varianter, som f.eks. enkelte *ḥāl*-setninger. Dette både for å vise mangfoldet i *ḥāl* som et grammatisk fenomen, og for å kunne se hvorvidt forskjellene mellom disse kommer til syne i oversettelsene, og isåfall hvordan dette arter seg. Ved siden av rene *ḥāl*-relaterte problemstillinger vil jeg også kommentere enkelte andre aspekter som måtte dukke opp i de aktuelle utdragene og som har oversettelsesmessig interesse.

3.2.1

وكان النساء يتلقين هذه الحجب مطمئناً إليها¹³⁰

[wa-kāna n-nisā'u yatalaqqayna hādīhi l-ḥujuba **muṭma'innātin** 'ilayhā]

Žene su primale ove zapise sa punim povjerenjem¹³¹

*Kvinnene pleide å ta imot amulettene, og hadde stor tillit til dem*¹³²

An-nisā'u er både subjekt i setningen og antesedent til *ḥāl* i dette utdraget. Verbet *ḥālen* er dannet av *har* et klart *indre* innhold, snarere enn fysisk, og kanskje nettopp på grunn av dette har begge oversetterne benyttet seg av en annen setningsstruktur. På BKS er det aktuelle setningsleddet erstattet med en preposisjonsfrase bestående av verbalsubstantivet *povjerenje* i instrumentalis. Verbalsubstantiver er, som navnet tilsier, en grammatisk kategori som ligger mellom verb og substantiv¹³³ – og kan i og for seg sammenlignes med en arabisk *maṣdar* – og derfor mener jeg denne oversettelsen tar bedre vare på det verbale innholdet enn den norske gjør, og ved å bruke instrumentalis får oversetteren frem, ihvertfall i dette tilfellet, at frasen beskriver både subjektet og handlingen. En konstruksjon med gerundium er ikke uten videre mulig her, ettersom verbet *povjeriti* er perfektivt, og samtidsgerundier utelukkende dannes av imperfektive verb, men man kan kanskje se for seg løsninger der andre verb er benyttet, f.eks. *pouzđajući se* (av *pouzđavati se* – stole på eller sette lit til¹³⁴).

Rent stilistisk er den norske løsningen som nevnt en større omskriving, men ettersom innholdet i stor grad er det samme syns jeg ikke det dreier seg om et omfattende oversettelsestap – ihvertfall ikke når man tar de enorme forskjellene det er mellom norsk og arabisk med i betraktningen, både når det gjelder setningsstruktur og vokabular. En mer adverbial tilnærming som *Kvinnene pleide å ta tillitsfullt imot amulettene*, slik vi ser i flere andre eksempler, kan være et alternativ, men vil innebære et større tap etter mitt syn, siden en slik formulering vil antyde at kvinnene har tillit til *giverne* av amulettene, og ikke *amulettene selv*, slik *'ilayhā* tydeliggjør i originalteksten. Slike tvetydigheter kan derimot være uungåelige i andre tilfeller.

---

¹³⁰ Ḥusayn, 111.

¹³¹ Husein, 56.

¹³² Hosayn, 84.

¹³³ Mønnesland, 210.

¹³⁴ Mazalin-Bøge, 492.

3.2.2

ويرى نفسه (...) **جالساً** على الأرض¹³⁵

[wa-yarā nafsahu (...) **jālisān** ʿalā l-ʿarḍi]

Vidi sebe kako (...) sjedi pred hodžom¹³⁶

*han kan tydelig se seg selv der han satt på jordgulvet*¹³⁷

Ḥāl står her til objektet i setningen, og ikke subjektet, noe som ikke er like vanlig, men fungerer etter akkurat de samme prinsippene. Det kan naturligvis like fullt by på utfordringer ved oversetting, og som vi ser ovenfor har oversetterne Berg og Dizdarević løst det på lignende måter. Begge har valgt å danne en leddsetning – forskjellen ligger i starten på denne, der adverbet *kako* (*hvordan*) introduserer setningen på BKS, og det relative adverbet *der* på norsk. Begge deler fungerer godt både språklig og i forhold til originalteksten, og å introdusere leddsetningene med mer typiske *ḥāl*-tegn som f.eks. *mens/dok* ville ført til en forringing, ettersom man da fort kan misforstå *ḥālen* som samtidig med hovedhandlingen, mens den i realiteten er en beskrivelse av tilstanden til objektet på et annet tidspunkt.

3.2.3

لقد رأيتك ذات يوم **جالسة** على حخر أبيك **وهو** يقص عليك¹³⁸

[la-qad raʾaytuki ḏāta yawmin **jālisatan** ʿalā ḥijri ʾabīki **wa-huwa** yaquṣṣu ʿalayki]

Sjećam se kako si jednoga dana, sjedeći na očevim koljenima, slušala njegovu priču¹³⁹

*Jeg husker en dag da du satt på din fars fang og han leste for deg*¹⁴⁰

Dette utdraget inneholder både en *ḥāl*-akkusativ og en *ḥāl*-setning. Akkusativen beskriver objektet, i likhet med foregående eksempel, og også her oversettes det til BKS med en leddsetning introdusert med *kako*. Videre følger samtidsgrundiumen *sjedeći*, som i og for seg direkte tilsvarer *jālisatan*, men likevel er ikke syntaksen den samme. Både *jalasa* og *sjediti* (*å sitte*) er en samtidig bihandling i sine respektive setninger, men hovedhandlingen er forskjellig – i den arabiske originalteksten er det *raʾaytuki* regenten, som dermed styrer *ḥāl*, mens det i oversettelsen er *slušala si* som har denne rollen. Dette fordi man i oversettelsen har valgt å dele utdraget opp

¹³⁵ Ḥusayn, 28.

¹³⁶ Husein, 17.

¹³⁷ Hosayn, 26.

¹³⁸ Ḥusayn, 147.

¹³⁹ Husein, 72.

¹⁴⁰ Hosayn, 109.

annerledes enn originalen, slik at leddsetningen begynner allerede ved *kako*, og ikke ved *wa-huwa*, der *ḥāl*-setningen, som naturligvis også er en leddsetning, begynner på arabisk. Dermed kan man litt forenklet si at den arabiske setningen sier *jeg så deg sittende på din fars fang mens han fortalte deg*, mens oversettelsen til BKS sier *jeg husker hvordan du, sittende på din fars fang, lyttet til hans fortelling*. Så gerundium og *ḥāl* har unektelig fellestrekk, men ser ikke ut til bli sett på som en “automatisk” utvei i oversettelse av *ḥāl* til BKS i dette tilfellet.

Den norske oversettelsen fremstår som et sted midt imellom, men nærmere BKS-utgaven, ettersom leddsetningen starter ved *da*. Samtidigheten som er typisk for *ḥāl* er ikke eksplisitt tatt vare på ved typiske tegn som konjunksjonen *mens*, *-ende*-form eller lignende, men forstås likevel utifra konteksten.

3.2.4

يذكر أوقاتاً كان يذهب فيها إلى الكتاب **عمولا** على كتف أحد إخوته¹⁴¹
 [yaḏkuru 'awqātan kāna yaḏhabu fihā 'ilā l-kuttābi **maḥmūlan** 'alā katifi 'aḥadi
 'ixwatihi]

Sjeća se vremena kada je išao u mekteb na ramenima jednog od braće¹⁴²

*Han kan buske at han pleide å sitte på skuldrene til en av sine brødre når han skulle på skolen...*¹⁴³

Her er *ḥāl* en passiv partisipp med en nokså rett frem betydning på norsk – *båret*. Direkte oversatt blir dermed handlingen noe i retning av *han gikk båret på skuldrene*, men dette er naturligvis ingen særlig god formulering. Oversetteren har dermed valgt å snu om på det passive innholdet i *ḥālen*, og heller gjort det om til et aktivt verb, der subjektet *sitter på skuldrene* fremfor å *bli båret*. Han har også satt dette verbet som hovedverb i setningen, og flyttet hoved verbet i originalteksten etter *når* – på denne måten forandres setningsstrukturen relativt dramatisk, men den underliggende meningen forblir likevel noenlunde den samme, i og med at handlingsbildet alt i alt er identisk og samtidigheten som er typisk for *ḥāl* beholdes, takket være konjunksjonen *når*.

¹⁴¹ Ḥusayn, 28.

¹⁴² Husein, 17.

¹⁴³ Hosayn, 26.

I oversettelsen til BKS er *ḥāl* tilsynelatende utelatt helt, oversetteren har valgt å ganske enkelt la preposisjonsfrasen *na ramenima* (på skuldrene) representere både *ḥāl* og preposisjonsfrasen i originalteksten. Selv om man kan si at det forekommer et oversettelsestap i en slik oversettelse er det absolutt ikke dramatisk – for meg synes det som et ganske lite tap, ettersom sammenhengen gjør det tydelig hva som foregår, at gutten faktisk blir *båret* på skuldrene, og at dette er en handling eller situasjon som foregår samtidig med at han drar til skolen. At det dreier seg om mer enn bare en overflødig stedsadverbial er ihvertfall sikkert, ettersom handlingen ville blitt en helt annen uten. Man kan si at preposisjonsfrasen automatisk impliserer *sjedeʿi na ramenima*, og velger vi en slik tolkning er dette faktisk et eksempel på at gerundium erstatter *ḥāl* helt og fullt, selv om den ikke eksplisitt synes.

3.2.5

[a-kāna **wahḍahu** malūman fī ḏālika] ¹⁴⁴ أكان وحده ملوماً في ذلك

Da li treba samo njega kriviti za to?¹⁴⁵

*Var det bare ham som skulle lastes for dette?*¹⁴⁶

Som vi har sett er *ḥāl* oftest et enkelt nomen (i all hovedsak partisipp) eller en setning, men i dette eksempelet har vi faktisk et genitivkonstrukt – en *ʾidāfa*. Ettersom andre ledd er et pronomensuffiks (-*hu*), som i seg selv er bestemt, må hele *ʾidāfa*en ses på som bestemt, noe som bryter med normen at en *ḥāl* alltid er ubestemt. Akkurat denne konstruksjonen med *wahḍa*- tillates likevel som et unntak fra denne regelen,¹⁴⁷ kanskje ettersom dette er en “stivnet” form mer enn en ordinær *ʾidāfa*, og *alltid* opptrer sammen med et pronomensuffiks med betydningen *alene* eller *bare*.¹⁴⁸ Også eldre grammatikere karakteriserer denne sekvensen som *ḥāl* – Ibn Hišām argumenterer f.eks. med at den kan ses på som et synonym til *munfaridan* (alene), som lettere kan ses som en “tradisjonell” *ḥāl* – en ubestemt partisipp i akkusativ.¹⁴⁹

Når det gjelder betydningen er det heller ingen tvil om at *wahḍahu* dekker det samme som andre *ḥāler*, ettersom den beskriver tilstanden noe eller noen – subjektet i dette tilfellet – er i mens

¹⁴⁴ Ḥusayn, 39.

¹⁴⁵ Husein, 21.

¹⁴⁶ Hosayn, 32.

¹⁴⁷ Badawi et al., 158.

¹⁴⁸ Hans Wehr, *A Dictionary of Modern Written Arabic*. 4. utgave (Ithaca: Spoken Language Services, 1994), 1236.

¹⁴⁹ Ibn Hišām, 236.

handlingen foregår. Satt på spissen kan man kanskje si at *hālen* på norsk kan oversettes med *mens han er alene* eller *i sin alenehet*, men dette ville naturligvis gitt et altfor tungt språk. I så måte syns jeg Berg har løst det godt med å rett og slett bruke *bare*, ettersom det er tydelig at det ikke er tale om å være alene som i *ensom*, men snarere en ren begrensing – ham, ikke de andre. Omskrivingen av partisippen *malūman* til et rent verbaluttrykk fungerer også godt, ettersom vi på norsk ikke har et like enkelt uttrykk med samme mening. *Var han den ansvarlige* eller *var han skyldig* kan være alternativer, men utifra sammenhengen synes ikke disse å gi et riktig bilde – *ansvarlig* og *skyldig* har andre konnotasjoner, i henholdsvis positiv og negativ retning, i forhold til begrepet *lastes for*, etter min mening.

Oversettelsen til BKS har klare likhetstrekk til den norske, ved at oversetteren benytter seg av det begrensende *samo* (bare), samt et verb med ikke altfor sterke negative konnotasjoner. Det kan for øvrig merkes at Dizdarević har valgt å bruke *trebati* som hjelpeverb, noe som, isolert sett, kan synes unødvendig “sterkt” i forhold til *kāna*, men som i denne sammenhengen fungerer godt.

3.2.6

ولأنه كان أضعف من أن يقطع ماشياً تلك المسافة¹⁵⁰

[wa-li’annahu kāna ’aḍʿafa min ’an yaqṭaʿa māšīyan tilka l-masāfata]

on je još bio nejak da sam pređe taj put¹⁵¹

*han var for liten til å gå så langt til fots*¹⁵²

En direkte oversettelse i dette tilfellet vil være noe i retning av “å krysse den avstanden gående”, men omskrivingen oversetteren har brukt er i og for seg også ganske direkte, ettersom idiomene han bruker tilsvarende som er brukt i originalteksten noenlunde. Selve *hālen* er oversatt som preposisjonsfrasen *til fots*, noe som innebærer en ganske kraftig *grammatisk* omskriving. Likevel har uttrykket tydelige *hāl*-karakteristikk i seg, i og med at det ikke bare beskriver hvordan *verbhandlingen* foregår (f.eks. *raskt* e.l.), men også sier noe om tilstanden til *subjektet* i den gitte situasjonen.

På BKS finner vi ingen direkte oversettelse av *māšīyan*, og ingenting i setningen nevner eksplisitt at det dreier seg om å gå på beina, kun å *krysse en anstand*. Istedetfor har oversetteren valgt å legge

¹⁵⁰ Ḥusayn, 28.

¹⁵¹ Husein, 17.

¹⁵² Hosayn, 26.

til ordet *sam* (*alene*), og jeg mener dette dekker inn oversettelsestapet til en viss grad, ettersom det understreker at det ikke er snakk om en hvilken som helst reisemåte for å komme seg fra A til B, men at gutten ikke klarer å komme seg dit *på egenhånd*, som man naturligvis vanligvis vil forstå som å gå til fots, ihvertfall i den gitte konteksten. Et annet interessant aspekt ved bruken av *sam* er at det, syntaktisk sett, ofte ligger svært nært opptil *ḥāl*. For å se nærmere på dette kan vi f.eks. forsøke å oversette det aktuelle utsagnet *tillbake* til arabisk:

ولأنه كان أضعف من أن يقطع وحده تلك المسافة
 [wa-li'annahu kāna 'aḍ'afa min 'an yaqṭa'a **waḥdahū** tilka l-masāfata]

Til tross for en noe utradisjonell form så er *waḥdahū* utvilsomt en *ḥāl*, slik vi allerede har diskutert i bl.a. eksempel 3.2.5, og *sam* deler flere av dens karakteristikker. Begge er ofte en nærmere beskrivelse av både subjekt og handling, og begge samsvarsbøyes i kjønn og tall med subjektet de står til – *sam* hadde blitt *sama* i eksempelet ovenfor hvis subjektet var hunkjønn, på samme måte som *waḥdahū* ville blitt *waḥdahā*.

3.2.7

وهي أن يخلو الفتى إلى نفسه وقد تطهر ووضع بين يديه ناراً ومقداراً من
 الطيب، ثم يأخذ في ترديد هذا الاسم من أسماء الله «يا لطيف يا لطيف»
 ملقياً في النار شيئاً من الطيب من حين إلى حين¹⁵³

[wa-hiya 'an yaxlū l-fatā 'ilā nafsihī wa-qaḍ taṭṭahara wa-waḍa'a bayna yadayhi nāran
 wa miqdāran mina ṭ-ṭībi, tumma ya'xuḍu fī tardīdī hādā l-ismi min 'asmā'i l-lāhi "yā
 laṭīfu yā laṭīfu" **mulqīyan** fī n-nāri šay'an mina ṭ-ṭībi min ḥīnin 'ilā ḥīnin]

treba se osamiti nakon ritualnog pranja, staviti preda se žeravicu i nešto mirisa, a zatim ponavljati jedno od Allahovih imena: "O, Plemeniti, o Plemeniti", bacajući s vremena na vrijeme pomalo mirisa na vatru¹⁵⁴

Etter rituall renselse måtte kandidaten sette seg alene i et rom, og plassere foran seg et bekket med glødende kull, samtidig som han måtte ha et visst kvantum røkelse for hånden. Så skulle han gi seg til å gjenta uten opphold følgende navn, som også er et av Guds tilnavn: "Ya Latif! Ya Latif!".
 Imens skulle han kaste røkelse på ilden fra tid til annen¹⁵⁵

¹⁵³ Ḥusayn, 102.

¹⁵⁴ Husein, 51.

¹⁵⁵ Hosayn, 77–78.

Bacaju'í, av verbet *bacati* (å kaste), tilsvarer her *ḥāl*-akkusativten *mulqīyan*, og vi ser dermed igjen at en gerundium kan brukes som en direkte oversettelse. Det dreier seg derimot om en eksplisitt, fysisk handling, som foregår samtidig som hovedhandlingen, snarere enn en *tilstand* subjektet befinner i, og understreker dermed et mønster i så måte – gerundium synes i det store og det hele å ha et mer fysisk handlingsinnhold enn *ḥāl*, som ofte kan være en beskrivelse av en indre følelse. Den norske oversetteren, på sin side, har delt utdraget opp i to setninger, men man kan på ingen måte si at disse er uavhengige av hverandre – *imens* peker tydelig tilbake på både antesedenten (*han*) og regenten (*gjenta*) i setningen foran, og føles som mye bedre norsk enn f.eks. *kastende* ville gjort.

Et annet interessant aspekt i dette utdraget er gjengivelsen av *yā latīfu* på norsk kontra BKS. På norsk brukes ganske enkelt en transkribering av både *yā* og *Latīf*, mens begge deler er oversatt på BKS. Dette kan bunne i at BKS faktisk er et språk med visse muslimske tradisjoner (Islam er den største religionen i det nåværende Bosnia-Hercegovina, hvor boken ble gitt ut¹⁵⁶), og at en rekke religiøse ord og uttrykk dermed har et motstykke på språket. Noe lignende ser vi for eksempel når det et annet sted i teksten er snakk om åpningssuren *al-fātiḥa*¹⁵⁷, som på BKS oversettes som *Pristup*, med stor forbokstav¹⁵⁸, mens det på norsk blir det mer deskriptive *åpningkapitlet*¹⁵⁹. At den norske oversetteren har valgt å også beholde vokativpartikkelen *yā*, fremfor den kanskje mer allmenn kjente *o*, kan kanskje diskuteres, men heller ikke *o* eller andre lignende partikler har en fremtredende plass i det norske språket, så begge ville antagelig virket temmelig fremmede.

3.2.8

[fa-staqbalahum **mubtasiman muṭma'innan**] ¹⁶⁰ فاستقبلهم مبتسماً مطمئناً

On ih dočeka sa zadovoljnim osmijehom¹⁶¹

*Han hilste dem rolig og smilende*¹⁶²

På BKS er *ḥāl* her gjort om til en preposisjonsfrase (*med et smil*), noe som fungerer godt og gir i stor grad den samme meningen som originalteksten. Det sier noe om tilstanden til antesedenten, i

¹⁵⁶ CapLex, hentet fra <http://www.caplex.no/Web/ArticleView.aspx?id=9401065> (08.10.2008).

¹⁵⁷ Husayn, 49.

¹⁵⁸ Husein, 26.

¹⁵⁹ Hosayn, 41.

¹⁶⁰ Husayn, 35.

¹⁶¹ Husein, 20.

¹⁶² Hosayn, 30.

dette tilfellet subjektet (implisitt i verbet på arabisk, eksplisitt ved *on* på BKS), samtidig som det beskriver regenten, altså verbet (*istaqbalā/dočekā*), ettersom det sier noe om hvordan handlingen foregår. Adjektivet *zadovoljan*, som står til *osmijeh*, synes derimot noe misvisende, da det heller betyr *fornøyd* eller *tilfreds*¹⁶³ enn *rolig* og *avslappet*. Det kan forsåvidt anses som en spesifisering av hvordan smilet er, men i så tilfelle er *muṭma'innan* ignorert i oversettelsen, og man har et oversettelsestap som for meg fremstår som unødvendig. Gerundium kunne her vært brukt med fordel, og en alternativ oversettelse kan være *on ih dočekā osmijehujući se*, eventuelt med et adverb som modifierer handlingen og dermed representerer *muṭma'innan*, f.eks. *mirno* eller *spokojno*.

I den norske oversettelsen ser vi at den ene *hålen* er oversatt som presens partisipp, og på sett og vis er et skoleeksempel på hvor enkelt det noen ganger kan gjøres. Oversettelsestapet er minimalt, den norske meningen ligger veldig nært opptil den arabiske og setningen har et godt språk på norsk. Dette lar seg naturligvis gjøre fordi verbet *ibtasama* har et motstykke på norsk, som betyr det samme, består av ett enkelt ord og har et helt ordinært bøyingsmønster. Verbet *iṭma'anna* derimot, har ikke et like klart og enkelt motstykke, og oversettelser av det og dets avledninger kan dermed bli et problem. Wehr oppgir en rekke betydninger i retning av *å være avslappet, rolig, sikker* osv.,¹⁶⁴ og man kan ikke uten videre danne partisipper av denne typen sammensatte verb. Rent teknisk dreier det seg om et hjelpeverb og et adjektiv på norsk, og at oversetteren da benytter et adverb synes helt normalt. Hvorvidt det representerer originalteksten like godt som *smilende* kan selvsagt diskuteres, men konteksten tatt i betraktning ser jeg ingen bedre måte å løse det på. *Han hilste dem på en rolig måte* ville kanskje sagt mer om hvordan handlingen ble utført, men til gjengjeld mindre om tilstanden til subjektet, og ville nærmet seg en ren adverbiell betydning. Dessuten blir *rolig* "hjulpet" av formen på *smilende*, ettersom disse to da leses naturlig sammen, og man ilegger dem én felles funksjon i setningen.

3.2.9

وخرج إلى صاحبه هادئاً مطمئناً¹⁶⁵

[wa-xaraja 'ilā ṣāḥibihi hādi'an muṭma'innan]

Ali pred svoga druga dječak izade potpuno smiren¹⁶⁶

Denne gangen gikk gutten ut til sin venn, stille og tillitsfull¹⁶⁷

¹⁶³ Diana Mazalin-Bøge, *Hrvatsko-norveški rječnik – kroatisk-norsk ordbok* (Zagreb: Školska Knjiga, 2003), 836.

¹⁶⁴ Wehr, 664–665.

¹⁶⁵ Husayn, 104.

¹⁶⁶ Husein, 52.

Når *ḥāl* samsvarsbøyes i kjønn og tall til antesedenten, og vi i setninger som denne har to ulike personer med samme kjønn og tall, kan det noen ganger være vanskelig å avgjøre hvem av personene *ḥāl* står til, og hvorvidt det er subjektet selv som beskrives eller objektet. Men utifra konteksten til eksempel 3.2.9, der gutten kort tid tidligere har kommet ut til sin venn i en mer oppildnet tilstand, samt at vi her har verbet *ḫaraja* som tydelig regent til *ḥāl*, forstår man derimot at det dreier seg om subjektet. Denne hjelpen fra konteksten får vi også på både BKS og norsk, men på norsk fremstår det likevel som unødvendig uklart i denne setningen. For det første fordi *ḥālene* er oversatt som adjektiver, og dermed samsvarer grammatisk med både *gutten* og *sin venn*, og for det andre fordi de er plassert på slutten av utdraget, ikke umiddelbart etter subjektet de står til. Hadde setningen vært *Denne gangen gikk gutten, stille og tillitsfull, ut til sin venn* ville det ikke vært noen tvil om hvem adjektivene stod til. På samme måte ville man unngått forvirring ved å bruke adverb fremfor adjektiv – *Denne gangen gikk gutten ut til sin venn, stille og tillitsfullt* – og man ville dessuten tydeligere markert at det ikke *bare* dreier seg om en beskrivelse av subjektet, men en beskrivelse av subjektet *idet* det utfører en handling.

I tillegg fremstår *tillitsfull* som litt “tungt” språk i denne sammenhengen, særlig ettersom denne betydningen av *muṭmaʿinnan* slett ikke er den eneste – ifølge Wehr kan det anses like mye som et synonym til *ḥādīʿ* som en helt ny betydning,¹⁶⁸ slik det også er tolket i eksempel 3.2.8, og et mer velkjent uttrykk som *stille og rolig* kunne med fordel vært brukt istedet, etter min mening. Det ser ut til at det er noenlunde slik Dizdarević har tolket de to *ḥālene* på BKS, ettersom han fremfor å bruke to ulike beskrivelser av tilstanden heller bruker én, *smiren*, og forsterker denne med gradsadverbet *potpuno* (*belt* eller *fullstendig*¹⁶⁹).

3.2.10

كذلك كان يعيش أبوك جاداً مبتسماً للحياة والدروس¹⁷⁰

[ka-ḏālīka kāna yaʿišu ʾabūki **jāddan mubtasiman** li-l-ḥayāti wa-d-durūsi]

Tako je živio tvoj otac, trudeći se, smiješeci se životu i predavanjima¹⁷¹

*Slik var det din far hadde det. Han arbeidet hardt, men tok livet og arbeidet med et smil*¹⁷²

¹⁶⁷ Hosayn, 79.

¹⁶⁸ Wehr, 664.

¹⁶⁹ Mazalin-Bøge, 490.

¹⁷⁰ Ḥusayn, 150.

¹⁷¹ Husein, 74.

¹⁷² Hosayn, 111.

Den største omskrivingen her ser vi i den norske oversettelsen, både ved at utdraget er delt opp i to selvstendige setninger og at *ḥālene* er erstattet med ordinære verbalsetninger. Dette fungerer i og for seg godt, og verken forringer eller forvrenger betydningen nevneverdig, men jeg synes ikke det er noe i veien for å bruke *-ende*-form – som for meg fremstår som den mest naturlige og direkte oversettelsen av *ḥāl*-akkusativ såfremt det gir en god norsk setning – i begge tilfellene. En setning som *Slik var det din far levde, hardtarbeidende men smilende til livet og studiene* kunne etter min mening vært en mulig løsning som tar godt vare på både den originale setningsstrukturen og innholdet. Det finnes riktignok ingen *men* i den arabiske teksten, men å inkludere dette er en god avgjørelse av oversetteren, ettersom de to *ḥālene* har et internt motsetningsforhold – det sidestillende *og* mener jeg ville vært noe malplassert. At oversetteren har valgt å bruke *arbeidet* fremfor det mer direkte oversatte *studiene* har jeg heller ingen videre innvendinger mot, ettersom arbeid i denne konteksten lett vil forstås som nettopp studier – det aktuelle kapitlet dreier seg i stor grad om beskrivelser av livet forfatteren levde som student ved Azhar-universitetet.

På BKS er samtidsgerundium brukt som oversettelse av begge *ḥālene*, og det er lite å innvende til dette. Verbene begge *ḥālene* er basert på finnes også på BKS med en klar og, såfremt det er mulig, identisk betydning, og de beskriver dagligdagse og eksplisitte handlinger slik at dannelsen av gerundium er problemfri. I det store og det hele kan dette kanskje være den setningen i mitt tekstutvalg som er oversatt mest direkte, likefrem og innholdsmessig korrekt fra arabisk til BKS. Oversetteren har, etter mitt syn, lykket med det som må sies å være en oversetters overordnede mål – ikke å totalt unngå oversettelsestap, men å redusere det til et absolutt minimum.¹⁷³

3.2.11

وإني لأخشى يا ابنتي إن حدثتك بما كان عنيه أبوك في بعض أطوار صباه
 أن تضحكى منه قاسية لاهية¹⁷⁴

[wa-'innī la-'axšā yā bnatī 'in ḥaddattuki bi-mā kāna 'aniyahu 'abūki fī ba'ḍi 'aṭwāri
 ṣībāhu 'an taḍḥakī minhu **qāsiyatan lāhiyatan**]

Ja se, kćeri moja, bojim, ako bih ti ispričao neke događaje iz dječastva tvoga oca, da bi
 ga ti nemilosrdno ismijavala¹⁷⁵

¹⁷³ Dickins et al., 21.

¹⁷⁴ Ḥusayn, 147–148.

¹⁷⁵ Husein, 72–73.

*Og jeg frykter, min lille pike, at om jeg skulle fortelle deg hvordan din far hadde det i noen perioder av sin barndom, så kunne du le brutalt og ubarmhjertig*¹⁷⁶

To *ḥāl*er står her til subjektet i setningen, som i sin tur ligger implisitt i verbet – 2. person, hunkjønn, entall. Begge er bygget over samme lest, en aktiv partisipp av et regulært verb, og er naturligvis samsvarsbøyd med antesedenten de står til i kjønn og tall, mens kasus og bestemthet er ifølge *ḥāl*-reglene – ubestemt akkusativ. Den norske oversettelsen gir også to identiske setningsledd, men i mangel av et direkte motstykke til *ḥāl* har oversetteren her valgt å benytte seg av adverb. Til tross for at et adverb i og for seg bare beskriver hvordan *verbhandlingen* foregår, og ikke nødvendigvis sier noe om tilstanden til subjektet, syns jeg dette fungerer greit. I hvertfall fremfor å f.eks. beskrive subjektet med attributter i stedet – noe i retning av *så kunne du, brutal og ubarmhjertig, le* vil etter min mening ilegge subjektet *permanente* egenskaper, og ikke egenskaper eller beskrivelser som er sanne *i handlingsøyeblikket*, men ikke nødvendigvis før og etter, slik en *ḥāl* gjør. Med mindre man foretar en total omskriving av en arabisk *ḥāl* vil man ofte måtte velge om man vil oversette den som et adverb eller et adjektiv – at oversetteren her har valgt en adverbiell tilnærming synes som en god løsning.

Når det gjelder valg av ord er jeg ikke like enig med oversetteren. *Brutalt* stemmer etter mine begreper godt overens med *qāsiyatan*, mens *ubarmhjertig* – for meg – fremstår som mer “ondsinnnet” enn min forståelse av *lahiyatan*. Wehr oppgir *lāhin* som noe i retning av *glemsom, vimsete* eller *uoppmerksom*¹⁷⁷, mens grunnverbet *lahā* (og *lahiya*) også har en rekke betydninger med mer positive konnotasjoner, som ha det moro, leke, like osv.¹⁷⁸ Jeg ser ingen ideell måte å løse dette på, ettersom jeg ikke får Wehrs betydninger til å passe helt inn i konteksten, men et uttrykk med litt mer positivt eller nøytralt innhold, f.eks. *latterliggjørende* e.l., kunne kanskje fungert for å gjøre setningen “mildere”.

På den annen side ser ordet som er brukt på BKS ut til å ha minst like negative konnotasjoner – *nemilosdan* oppgis som *hardhjertet, ublid* og nettopp *ubarmhjertig*,¹⁷⁹ og representerer her *begge ḥāl*ene. Hvorvidt oversetteren har tenkt at betydningen av disse to er såpass lik at den enkelt kan representeres av ett ord, eller om han, som jeg, ikke får *lahiyatan* til å passe inn, og dermed har

---

¹⁷⁶ Hosayn, 109.

¹⁷⁷ Wehr, 1034.

¹⁷⁸ *ibid.*, 1033.

¹⁷⁹ Mazalin-Bøge, 324.

ignorert ordet helt, er naturligvis umulig å si. Det vi kan si er at han, i likhet med den norske oversetteren, har valgt å oversette *ḥāl* som et måtesadverb, ved å sette adjektivet *nemilosrdan* i intetkjønnsform, slik det er vanlig å danne adverb på BKS, og argumentasjonen på hvorvidt dette fungerer følger i stor grad den ovenfor om de syntaktiske valgene den norske oversetteren har tatt.

3.2.12

ينزلون ويرحلون في أبهة وضخامة، منتصرين حيث لا سلطان إلا لهم
متحدين حيث لخصومهم شيء من القوة¹⁸⁰

[yanzilūna wa-yarḥalūna fī ’ubbahatin wa-ḍaxāmatin, **muntaṣirīna** ḥaytu lā sultāna
’illā lahum **mutaḥaddīna** ḥaytu li-xuṣūmihim šay’un mina l-quwwati]
cijela [je] bulumenta putovala [...] logorujući i odlazeći sa pompom i razmetljivošću,
slavodobitni tamo gdje su vladali bez ostatka, izazivački tamo gdje njihovi suparnici
imaju određeni uticaj¹⁸¹

*toget de inn og drog videre i storslagen styrke, som seierberrer, hvis det gjaldt et sted hvor de selv
hadde overtaket, men tett samlet og mindre pompøst, hvis den andre familien dominerte på stedet.*¹⁸²

I dette utdraget finner vi to *ḥāl* av den “klassiske” typen – aktiv partisipp i akkusativ og samsvarsbøyd i kjønn og tall med antesedenten, som her er det implisitte subjektet til verbene *yanzilūna* og *yarḥalūna*. De brukes for å beskrive motsetningen i to ulike tilstander som antesedenten befinner seg i i to ulike situasjoner. Den første oversettes på norsk til en sammenlignende setning, introdusert med *som*, fremfor å bruke *-ende*-form e.l., og dette syns jeg fungerer svært godt. Selv om det i og for seg er en stor omskriving å introdusere en sammenligning, fremstår meningen som henimot identisk med originalen, ettersom det på norsk ikke finnes et dekkende ord. *Seirende, i seiersrus* e.l. vil forvrengt innholdet, ettersom det faktisk ikke dreier seg om en faktisk seier, bare en stemning, oppførsel eller tilstand som kunne tilsi at en seier hadde funnet sted.

Når det gjelder *ḥāl* nummer to, derimot, er jeg uenig i oversetterens ordvalg. Selve omskrivingen med en mer utfyllende beskrivelse er det i og for seg ingen ting i veien med, men såvidt jeg

¹⁸⁰ Ḥusayn, 89.

¹⁸¹ Husein, 45.

¹⁸² Hosayn, 69.

forstår originalteksten dreier det seg ikke om at subjektet her oppfører seg mer ydmykt (som på sin side kunne vært en enklere og mer direkte måte å beskrive det oversetteren tenker seg), men snarere tvert imot – at de fremstår som utfordrende, provoserende og mer “frempå”. Wehr oppgir *mutahaddin* som *challenger, provoker*,¹⁸³ noe som vanskelig kan kombineres med begrepene oversetteren har brukt her. Mer korrekte alternativer i forhold til min, og Wehrs, tolkning kunne kanskje være “...men utfordrende hvis den andre familien dominerte på stedet” eller “...og med en mer provoserende fremtoning der hvor deres motstandere dominerte”.

I det samme utdraget på BKS finnes det to samtidsgerundier, men fremfor å være en oversettelse av *ḥāl* er disse snarere en oversettelse av de tilsynelatende ordinære verbformene *yanzilūna* og *yarḥalūna*. De anses i konteksten som samtidige handlinger med *putoala je*, altså at det å slå seg ned og å dra videre foregår *mens* de reiser, noe som i og for seg stemmer godt med originalteksten. Reisingen foregår tross alt over lang tid, og sett i sammenheng kan også *yanzilūna* og *yarḥalūna* anses som begynnelsen av en *ḥāl*-setning. *Ḥāl*-akkusativens betydning representeres på BKS heller av adjektivene *slavodobitni* og *izazivački*, og rent syntaktisk beskriver de utelukkende subjektet, og ikke verbene. Dette kan kanskje tyde på at en samtidsgerundium på BKS oftere kan likestilles med *ḥāl* når sistnevnte representerer en ren *handling*, snarere enn en beskrivelse av *tilstanden* *ḥāls* antesedent har eller omstendighetene vedkommende er i. Dette stemmer også godt overens med det faktum at gerundium på BKS er en eksplisitt verbform, mens en arabisk *ḥāl* oftest er av mer nominell karakter.

Når det gjelder oversettelsen av den andre *ḥālen* til BKS, *mutahaddīna*, så fremstår denne som riktigere enn den norske. *Izazivački* er en avledning fra verbet *izazivati* som betyr å *utfordre, provosere, tirre*,¹⁸⁴ og stemmer dermed godt overens med *mutahaddīna*. En naturlig oversettelse av de to uttrykkene *slavodobitni* og *izazivački* fra BKS til norsk vil være *triumferende* og *utfordrende*, og etter min mening kunne disse med fordel også vært brukt i den norske utgaven av *al-'Ayyām*.

---

¹⁸³ Wehr, 192.

¹⁸⁴ Mazalin-Bøge, 155.

3.2.13

خرج من المنظرة مضطرباً يمسك رأسه بيديه¹⁸⁵

[xaraja mina l-manzarati **muḍṭariban yumsiku** ra'sahu bi-yadayhi]

Izađe iz divanane teturajući i držeći glavu u rukama¹⁸⁶

*Han styrtet ut av rommet, helt opphisset, og holdt hodet mellom begge hender*¹⁸⁷

Begge *ḥāl*ene er her oversatt som samtidsgerundium på BKS, både *ḥāl*-akkusativen *muḍṭariban* og *ḥāl*-setningen som starter med *yumsiku*. Dette til tross for at *muḍṭariban* ikke er en eksplisitt handling, men snarere en følelse eller tilstand, slik det norske *helt opphisset* gjenspeiler (en lignende struktur på BKS kunne vært *sav teturavi*), og skiller seg dermed noe fra tidligere erfaringer der gerundium brukes som en ren oversettelse av *ḥāl*. Ved nærmere ettersyn har likevel verbet *teturati*, som gerundiumen er dannet av, et mer fysisk innhold enn *iḍṭaraba* – Mazalin-Bøge oppgir *sjangle*, *rave* og *vakle*,¹⁸⁸ som alle kan sies å være tegn på opphisselse eller uro, men som likevel ikke umiddelbart fremstår som synonymer til *iḍṭaraba*. I tillegg til de mer åpenbare tilstandsbetydningene kan derimot *iḍṭaraba* også forstås som *wander about*, *surge* og *be in a lively stir*,¹⁸⁹ så det kan se ut som om de to oversetterne her har tolket partisippens betydning noe forskjellig. Hvilken betydning Ḥusayn selv hadde i tankene er naturligvis umulig å si.

På norsk er de to ulike *ḥāl*ene oversatt på to ulike måter – *ḥāl*-akkusativen er oversatt som et adverb, mens *ḥāl*-setningen er gjort om til en leddsetning introdusert med *og*. Begge deler får frem meningen godt, og samtidigheten i *ḥāl* blir forstått ved hjelp av *og*. Det kunne likevel vært gjort mer eksplisitt, f.eks. med *mens*, eller ved å bytte ut hele setningen med en preposisjonsfrase – selv om *Han styrtet ut av rommet med hodet mellom hendene, helt opphisset* vil bety en større omveltning i setningen mener jeg det får frem innholdet minst like godt.

3.2.14

وأقبل سيدنا إلى الكتاب من الغد مسروراً مبهجاً فدعا الشيخ الصبي

بلقب الشيخ هذه المرة قائلاً¹⁹⁰

---

¹⁸⁵ Husayn, 103.

¹⁸⁶ Husein, 51.

¹⁸⁷ Hosayn, 78.

¹⁸⁸ Mazalin-Bøge, 742.

¹⁸⁹ Wehr, 630.

¹⁹⁰ Ḥusayn, 45.

[wa-ʔaqbala sayyidunā ʔilā l-kuttābi mina l-ġadi **masrūran mubhijan** fa-daʕā š-šayxu
š-šabiyya bi-laqabi š-šayxi hādihi l-marrata **qāʔilan**]

Sjutradan se hodža pojavi u mektebu sav radostan. Pozva dječaka dajući mu ovaj put titulu šejha i reče mu¹⁹¹

*Neste morgen ankom Skolemesteren til skolen i sitt aller beste humor. Han brukte sjeik-betegnelsen da han benvendte seg til vår unge venn, og så*¹⁹²

Masrūran og *mubhijan* kan i dette utdraget ses på som synonymmer, og en slik gjentakelse av ord med identisk eller svært lignende betydning kan ofte være vanskelig å oversette, ikke bare fra arabisk, men fra alle språk. Noen ganger kan det være snakk om et idiomatisk uttrykk (jf. f.eks. *tang* og *tare* på norsk), mens det andre ganger fungerer mer som en understreking eller forsterking av ordene, og det er nok dette som er tilfellet her. Det er ihvertfall slik det er tolket i begge oversettelsene – Berg benytter seg av superlativen *aller beste*, Dizdarević det forsterkende *sav* (*fullstendig, helt*). Dessuten er begge utvilsomt en beskrivelse av tilstanden til antesedenten *sayyidunā* i handlingsøyeblikket, så selv om setningskonstruksjonene er ganske annerledes enn originalteksten gjengir de meningen godt.

Neste *ħal* i dette utdraget (*qāʔilan*) er svært vanlig, og beskriver naturligvis en mer eksplisitt handling enn det *masrūran* og *mubhijan* gjør. Verbet den aktive partisippen er dannet av (*qāla*, på norsk *å si*) er også et veldig likefremt verb som har et klart motstykke på de fleste språk, og man kan dermed forvente en nokså likefrem oversettelse. Dette stemmer forholdsvis godt i den norske – *ħāl*-formen er erstattet med et ordinært verb og konjunksjonen *og*, men utifra konteksten er det tydelig at *og* sidestiller de ulike verbhandlingene i tid og sted fremfor å danne en rekke av handlinger, så resultatet blir både enkelt og i samsvar med originalen. Akkurat den samme strukturen er brukt på BKS, til tross for at en samtidsgerundium av verbet *govoriti* (*govoreći*) – ettersom *reći* vanligvis anses som perfektivt, og dermed ikke brukes til å danne samtidsgerundium – for meg synes å kunne passe godt inn. Gerundium er heller benyttet tidligere i setningen for å beskrive at Skolemesteren *gir* gutten sjeik-betegnelsen samtidig som han kaller på ham. Når vi på denne måten har både *ħāl* og gerundium i samme setning, men ikke som samme ledd, viser det tydelig at selv om disse to grammatiske fenomenene har en rekke grunnleggende egenskaper til

---

¹⁹¹ Husein, 24.

¹⁹² Hosayn, 38.

felles, og ofte kan brukes for å gjengi samme mening, så ligger det ingen automatikk i en slik oversettelse for en som oversetter fra arabisk til BKS.

3.2.15

عرفته **ينفق** اليوم والأسبوع والشهر والسنة لا يأكل إلا لونها واحداً ،
يأخذ منه حظه في الصباح ، ويأخذ منه حظه في المساء ، **لا شاكياً ولا**
متبرماً ولا متجلداً ، ولا مفكراً في أن حاله خليقة بالشكوى¹⁹³

[ʿaraftuhu **yunfiq** l-yawma wa-l-ʿusbūʿa wa-š-šahra wa-s-sanata lā yaʿkulu ʿillā lawnan
wāḥidan, yaʿxuḍu minhu ḥaẓẓahu fī ṣ-ṣabāḥi, wa-yaʿxuḍu minhu ḥaẓẓahu fī l-masāʿi,
lā šākiyan wa-lā mutabarriman wa-lā mutajallidan, wa-lā mufakkiran fī ʿanna
ḥālahu xalīqatun bi-š-šakwā]

Upoznao sam ga kako provodi dan, nedjelju, mjesec, godinu, jedući samo jedno jelo za jutarnji i večernji obrok, ne tužeći se, bez zlovolje i bez nestrpljenja, i ne pomišljajući da je njegovo stanje za žalbu¹⁹⁴

Jeg kjente ham også da han tilbrakte dager, uker, måneder og år og bare spiste et måltid om dagen.

Dette fordelte han på litt om morgenen og litt om kvelden, – uten å klage eller kény¹⁹⁵

Første *ḥāl* i dette utdraget dekker egentlig alt bortsett fra ʿaraftubu, ettersom *yunfiq* introduserer en *ḥāl*-setning. Denne er en videre presisering eller beskrivelse av tilstanden til objektet (-*hu*) idet hovedsetningen (ʿaraftubu) foregår, men til tross for at ʿaraftubu i seg selv er en meningsfull setning, kan vi ikke si at resten av setningen er et overflødig tillegg. En slik overflødigheit er som nevnt tidligere et av kjennetegnene på en *ḥāl*, men ikke et absolutt krav uten unntak.¹⁹⁶

I den norske teksten er *da* benyttet som innledning til ovennevnte presisering, og passer godt inn med den samtidigheten *ḥāl* innehar. Ord som *imens* vil ikke fungere på samme måte, ettersom det ikke er snakk om et gitt tidspunkt der to ting foregår samtidig, men snarere en udefinert periode der en tilstand eller situasjon var gjeldende, nemlig at objektet i hovedsetningen tilbrakte dagene uten å spise mer enn ett måltid. *Kako* på BKS betyr vanligvis *hvordan*, men ikke nødvendigvis bare i spørrende sammenhenger, så man kan sette klare likhetstrekk mellom disse to oversettelsene. Å bruke en samtidigerundium av verbet *provoditi* ville forvrengt betydningen siden en gerundium på

¹⁹³ Ḥusayn, 149–150.

¹⁹⁴ Husein, 73.

¹⁹⁵ Hosayn, 110.

¹⁹⁶ Ibn Hišām, 234.

BKS, i motsetning til en arabisk *ḥāl*, alltid står til *subjektet* i setningen¹⁹⁷ – setningen *upoznao sam ga provodeci dan, nedjelju...* ville betydd at *jeg* i setningen tilbrakte dager, uker osv. på en gitt måte, ikke at *han* gjorde det.

Som nevnt er en hel setning *ḥāl* ovenfor, og dermed er det naturligvis ingenting i veien for at det kan være flere *ḥāler* i *ḥālen*, så å si, og dette ser vi her, med ikke mindre enn fire *ḥāl*-akkusativer i slutten av setningen. Alle fire er nektet med $\neg$ [lā], men dette forandrer ingenting, verken i forhold til syntaksen på arabisk eller oversettningen. I den norske oversettelsen er alle disse fire erstattet med kun to verb, noe som for meg virker litt unødvendig drastisk. De tre første *ḥālene* har klare gjentakende trekk, selv om de har ulike betydninger, så å erstatte *lā šakiyan wa-lā mutabarriman wa-lā mutajallidan* med *uten å klage eller kény* har jeg ikke store innvendinger mot, men jeg ser ingen naturlige grunner til å utelate siste del helt. Det er tross alt ingen spesielle syntaktiske eller semantiske vanskeligheter i utsagnet – en naturlig oversettelse kunne f.eks. være *uten å tenke på at situasjonen hans var noe å klage over* – så for meg står oversetterens valg som et unødvendig oversettelsestap, om enn ikke av avgjørende betydning for sammenhengen.

Når det gjelder formuleringen *uten å* med verb i infinitiv som erstatning for *ḥāl*, derimot, er dette en veldig god løsning, kanskje t.o.m den eneste løsningen. Bruk av *-ende*-form lar seg vanskelig gjøre når verbet er nektet (*ikke klagende* gjør seg dårlig), og konstruksjoner med *mens* e.l. fungerer heller ikke, ettersom det ikke dreier seg om handlinger som foregår, men som nettopp *ikke* foregår. Rent teoretisk ligger BKS nærmere opptil arabisk når det gjelder nektelse av verb – begge benytter seg av ett gitt ord foran verbet, nær sagt uansett bøyning, henholdsvis *ne* og $\neg$ [lā]. Kanskje er det også derfor vi ser at to av *ḥālene* på BKS er direkte oversatt som en samtidsgerundium med *ne* foran. Det er neppe tilfeldig at dette også gjelder de to *ḥālene* som har det mest fysiske handlingsinnholdet, mens *mutabarriman* og *mutajallidan* snarere beskriver sinnsstemninger eller indre kvaliteter og ikke en eksplisitt handling, og i mange tilfeller finnes ikke tilsvarende “abstrakte” begreper som verb på andre språk. I så måte er alternativene med *bez* (*uten*) en god erstatning, og kombinasjonen av disse to ulike metodene som oversettelse av én type arabisk setningsstruktur viser at gerundium noen ganger er et helt naturlig valg, mens det andre ganger rett og slett ikke lar seg gjøre på grunn av manglende tilsvarende verb.

---

¹⁹⁷ Mønnesland, 207.

3.2.16

وصاحبنا لا يجيب إلا مضطرباً مرتجفاً، تصطك أسنانه اصطكاكاً، حتى روع
رفيقه الصبي¹⁹⁸

[wa-ṣāhibuna lā yujību ʿillā **muḍṭariban murtajifan, taṣṭakku** ʿasnānuhu ṣṭikākan,
ḥattā rawwa^ca rafīqahu ṣ-ṣabiyya]

Dječak je odgovarao drhteći, sav naježen i strašno cvokoćući zubima, tako da je uspio da svom prijatelju utjera strah u kosti¹⁹⁹

Men vår venn svarte så opphisset og skjelvende mens tennene klapret i munnen på ham, at kameraten ble aldeles skremt²⁰⁰

Begge oversetterne har her valgt å snu det nektede verbet og unntakspartikkelen på hodet og heller bruke et positivt verb for å si at gutten faktisk svarte. Jeg tolker derimot verbet, sammen med de to *ḥāl*-akkusativene, dithen at gutten *ikke* svarer, men at opphisselsen og skjelvingen er den eneste formen for respons han gir fra seg. Verbet *yajibu* betyr tross alt ikke nødvendigvis å fysisk svare på et spørsmål med et svar, men også å rett og slett *respondere* eller *reagere*²⁰¹, og etter min oppfatning er det like trolig at det er dette forfatteren har ment, særlig ettersom det litt senere i det aktuelle avsnittet nevnes at gutten omsider klarer å svare. Selve oversettelsene av *ḥāl* har jeg derimot lite å utsette på – *opphisset* og *skjelvende* beskriver antesedentens tilstand godt på norsk, og bruken av *mens* for å introdusere *ḥāl*-setningen som i originalen introduseres med *taṣṭakku* er også vellykket.

På BKS er skjelvingen oversatt med en samtidsgerundium – og ser man bort fra ovennevnte problematikk med *lā yajibu ʿillā* (en naturlig oversettelse av min tolkning av dette kan være *odgovarao je drhtanjem*, altså verbalsubstantiv i instrumentalis – å svare *med* en skjelving) fungerer dette godt – mens *ḥāl* nummer to er oversatt adjektivisk, som en ren beskrivelse av subjektet. Også *ḥāl*-setningen er oversatt med gerundium, helt problemfritt, og her har man også tatt vare på den understrekingen det absolutte objektet *ṣṭikākan* innebærer²⁰² uten å oversette den direkte, ved å bruke det forsterkende adverbet *strašno*.

---

¹⁹⁸ Ḥusayn, 103.

¹⁹⁹ Husein, 51–52.

²⁰⁰ Hosayn, 78.

²⁰¹ Wehr, 171.

²⁰² Badawi et al., 145.

3.2.17

وكان مصدر هذا كله صوت هذا الفتى وهو يعالج القىء. وكان الفتى
قضى ساعة أو ساعتين يخرج من الحجرة على أطراف قدميه ويمضى إلى الخلاء
ليقتى مجتهداً ألا يوقظ أحداً²⁰³

[wa-kāna maṣḍaru hādā kullihī ṣawta hādā l-fatā **wa-huwa** yuʿālīju l-qayʿa. wa-kāna
l-fatā qaḍā sāʿatan ʿaw sāʿatayni yaxruju mina l-ḥujrati ʿalā ʿaṭrāfi qadamayhi
wa-yamḍī ʿilā l-xalāʾi li-yaqīʿa **mujtahidan** ʿallā yūqīza ʿaḥadan]

Izvor svega bio je glas mladića koji je povraćao. On je već sat-dva izlazio na vršcima
prstiju da povraća, nastojeći da nikoga ne probudi.²⁰⁴

*Lydens opphav var den unge mannen som forsøkte å kaste opp. I et par timer hadde han listet seg
ut på tærne hver gang han skulle kaste opp, for ikke å vekke noen.*²⁰⁵

I dette utdraget finner vi flere *ḥāl*er som er svært forskjellige. Den første er en *ḥāl-setning*, men står like fullt som en utfylling til antesedenten, og sier noe om tilstanden denne er i i handlingsøyeblikket, som en hvilken som helst *ḥāl*. Setningen starter ved *wa-huwa*, og der *wa*-vanligvis oversettes som *og*, bør man heller tenke i retning av *mens* i slike tilfeller. Handlingen etter *wa-huwa* (*å prøve å kaste opp*) følger nemlig ikke etter hovedhandlingen i tid, men foregår samtidig, eller er rett og slett en nærmere beskrivelse av situasjonen, det er en form for tilleggsinformasjon – som vi tidligere har sett er et typisk tegn på en *ḥāl*²⁰⁶ – og kan i prisnippet utelates. *Opphavet til alt dette var stemmen til denne unge mannen* er en komplett setning, og den gir også mening i konteksten, men ved å legge til *ḥāl*-setningen spesifiserer forfatteren hva det er ved stemmen hans som gjør den til *opphav til alt dette*. Begge oversetterne har valgt å løse denne passasjen på samme måte, nemlig ved å bruke en relativsetning introdusert med *som/koji*. Det fanger meningen godt – samtidigheten gjengis ikke eksplisitt, men forstås like fullt. Jeg kan vanskelig se for meg en bedre løsning, kanskje særlig på BKS. Den aktuelle relativsetningen viser her tilbake til den possessive genitiven *mladića*, som i sin tur henger sammen med *glas*, og med denne setningsstrukturen er det umulig å bruke en gerundium, ettersom denne måtte stått til subjektet i setningen,²⁰⁷ og det er naturligvis ikke *izvor svega* (*opphavet til alt dette*) som kaster opp.

²⁰³ Ḥusayn, 129.

²⁰⁴ Husein, 64.

²⁰⁵ Hosayn, 97.

²⁰⁶ Ibn Hišām, 234.

²⁰⁷ Mønnesland, 207.

Preposisjonsfrasen innehar ingen av de typiske *ytre* tegnene til å være en *ḥāl*, og innenfor den moderne grammatikktradisjonen vil dette kanskje snarere ses på som en måtesadverbial enn en *ḥāl*. Likevel ser vi klare paralleller til det tidligere arabiske grammatikere ville ansett som en, og den kan sies å beskrive tilstanden til antesedenten idet vedkommende utfører en handling, og står således både til subjektet og verbet. I tråd med det vi tidligere har vært gjennom angående setningslignende *ḥāl*²⁰⁸ kan dette kanskje ses på som en *ḥāl* der de ytre tegnene er utelatt, og at det som egentlig står i eksempelet ovenfor er f.eks. *yaxruju mina l-ḥujrati wa-buwa‘alā ‘atrāfi qadamaybi* eller *yaxruju mina l-ḥujrati māšīyan ‘alā ‘atrāfi qadamaybi*. Oversettelsen på BKS holder seg svært tett opptil originalen, i og med at den også benytter seg av en preposisjonsfrase, mens vi i den norske utgaven ser at et nytt verb, *å liste seg*, har dukket opp, i tillegg til preposisjonsfrasen *på tå*. Dette fungerer etter mitt skjønn veldig godt, da dette er et velkjent uttrykk på norsk. Det at denne passasjen i begge tilfeller er oversatt temmelig nært opptil det arabiske, samt at preposisjonsfraser av denne typen finnes i stor grad på alle tre språk, tyder på at selv om syntaksen kan tyde på at det dreier seg om en *ḥāl*, har det kanskje lite for seg å kategorisere det som en i oversetterøyemed – verken form eller innhold fører til de samme problemer for en oversetter som en *ḥāl*-akkusativ eller, i noe mindre grad, en *ḥāl*-setning gjør.

Med *mujtabidan* er vi tilbake til den mer typiske *ḥāl* av en aktiv partisipp i akkusativ. På BKS er den direkte oversatt som en gerundium, og verbet den er dannet av, *nastojati*, har også en henimot identisk betydning som *ijtahada*, og såvidt jeg ser det er denne delen av utdraget så nært opp mot en direkte oversettelse det er mulig å komme på et annet språk, og viser tydelig at gerundium kan ha samme funksjon og innhold som en *ḥāl*. I den samme delen på norsk er *mujtabidan* rett og slett utelatt, og det faktum at subjektet tilsynelatende gjorde en *viss innsats* for ikke å forstyrre noen forsvinner. Likevel innebærer ikke Bergs løsning et stort oversettelsestap, etter min mening – det utelatte ordet er ikke det mest sentrale, og kan til en viss grad også leses mellom linjene, takket være uttrykk som *liste seg på tærne*.

3.3 Eksempler fra BKS

Selv om *ḥāl* i en rekke tilfeller viser seg å bli oversatt som gerundier, virker det ikke som det nødvendigvis ligger noen automatikk i dette fra oversetterens side. Dette kan tyde på at selv om de to grammatiske kategoriene har klare fellestrekk ses de ikke nødvendigvis på som erstatninger

---

²⁰⁸ Al-Ġalāyīnī, 101.

for hverandre i enhver situasjon – enkelte ganger fins det helt enkelt ikke et verb på BKS som er en fullgod erstatning for verbet *ḥāl* er dannet av, andre ganger gir andre syntaktiske strukturer et bedre resultat, f.eks. adverbialer eller, i likhet med norsk, *frie predikativer*. Sistnevnte kalles også *secondary predicates*²⁰⁹ og *predikative attributt*,²¹⁰ og betegner et setningsledd som beskriver et subjekt eller objekt i en gitt situasjon. I motsetning til gerundier samsvarsbøyes disse i kjønn og tall med leddet de står til på samme måte som *ḥāl*, men til forskjell fra *ḥāl* følger frie predikativer også antesedentens kasus.²¹¹ Slike setningsledd har dermed også mye til felles med *ḥāl*, og kan utvilsomt være utgangspunkt for interessante sammenligninger i en annen sammenheng.

Ved å se på enkelte eksempler på andre gerundier i Dizdarevićs oversettelse hvor det *ikke* er en *ḥāl* i originalteksten, og hvordan den tilsvarende originale arabiske setningen er bygget opp, håper jeg å få en bedre forståelse av hvilke arabiske konstruksjoner, ved siden av *ḥāl*, man ser på som motstykker til gerundium. De norske oversettelsene av de følgende utdragene vil følgelig ikke være oversettelser av *ḥāl*, og jeg vil derfor ikke fokusere særlig på dem her.

3.3.1

Što se tiče hodže, njemu je pomoćnik bio odvratan (...) zato što se sa starijim djecaćima u mektebu dogovario i zabavljao **zaobilazeći** njega²¹²

وَأَمَّا سَيِّدُنَا فَكَانَ يَكْرَهُ الْعَرِيفَ (...) لِأَنَّهُ يَأْتَمِرُ مَعَ كِبَارِ الصَّبِيَّانِ فِي
الْكِتَابِ، وَيَعْبَثُ مَعَهُمْ عَلَى غَفْلَةٍ مِنْهُ²¹³

[wa-'ammā sayyidunā fa-kāna yakrahu l-°arīfa li'annahu ya'tamiru ma°a kibāri ṣ-ṣibyāni
fī l-kuttābi, wa-ya°batu ma°ahum °alā ḡaflatun minhu]

*Skolemesteren på sin side avskydde Assistenten (...) fordi han konspirerte med de større guttene på skolen bak Skolemesterens rygg*²¹⁴

Zaobilazeći njega er her et ganske nøyaktig motstykke til preposisjonsfrasen *'alā ḡaflatun minhu*, som i sin tur er en adverbial i originalteksten. Selv om det ikke dreier seg om et fysisk sted kan man kanskje si at det dreier seg om en stedsadverbial, men i og med at *ḡaflatun* er et såpass abstrakt

²⁰⁹ Ljiljana Šarić, "Secondary predicates in Croatian" i *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, Studia Slavica Oldenburgensia nr. 16, red. Christoph Schroeder, Gerd Hentschel og Winfried Boeder (Oldenburg: BIS-Verlag, 2008).

²¹⁰ Mønnesland, 130.

²¹¹ Šarić, 298.

²¹² Husein, 26.

²¹³ Husayn, 50.

²¹⁴ Hosayn, 41.

konsept (Wehr oppgir f.eks. *inattention* og *carelessness*²¹⁵) er måtesadverbial mer nærliggende, og som vi tidligere har sett kan en samtidsgerundium representere nettopp slike adverbialer.²¹⁶ Likevel mener jeg man også kan argumentere for at preposisjonsfrasen i den arabiske originalen kan ses på som en *ḥāl*, ettersom den beskriver omstendighetene rundt handlingen og tilstanden til antesedenten (altså subjektet, *sayyidunā/hodžā*) idet hovedhandlingen foregår. Frasen oppfyller også kravet om at en *ḥāl* må inneholde et bindeledd tilbake til det den beskriver, nemlig pronomensuffikset *-hu* som viser tilbake til *sayyidunā*.

3.3.2

A na ovoj strani «kraj svijeta» bio je blizu. Završavao se kanalom koji je upoznavao **rastući**²¹⁷

وكان آخر الدنيا من هذه الناحية قريباً؛ فقد كانت تنتهي إلى قناة
عرفها حين تقدمت به السن²¹⁸

[wa-kāna ’āxiru d-dunyā min hādhihi n-nāḥiyati qarīban; fa-qad kānat tantahī ’ilā

qanātin ‘arafahā ḥīna taqaddamat bihi s-sinnu]

Og verdens ende var nær i denne retningen. Den var nemlig ved vanningskanalen, som han lærte å kjenne da han ble noe eldre²¹⁹

Utifra syntaksen på BKS kan man lett anta at det her dreier seg om en *ḥāl* – de to handlingene er ikke først og fremst å anse som samtidige, men brukes snarere som en spesifisering av hverandre. Samtidsgerundien *rastući*, av verbet *rasti* (å vokse, å bli større²²⁰) beskriver *tilstanden* til subjektet – *han*, som ligger implisitt i verbet – idet hovedhandlingen foregår, og ikke en aktiv handling som gjennomføres. Uten å se på den arabiske setningen kan man dermed se for seg alternativer som f.eks. *qanātun ‘arafahā kābiran* eller *qanātun ‘arafahā wa-s-sinnu tataqaddamu bibi*, med henholdsvis en *ḥāl*-akkusativ som står til subjektet og en *ḥāl*-setning som står til objektet, og viser tilbake til subjektet med *bibi*.

Begge disse alternativene ville hatt noenlunde samme mening som den arabiske originalteksten, men som vi ser er strukturen her noe annerledes. Fremfor bruk av *ḥāl* i en eller annen form dreier

²¹⁵ Wehr, 794.

²¹⁶ Raguž, 194.

²¹⁷ Husein, 7.

²¹⁸ Ḥusayn, 4.

²¹⁹ Hosayn, 10.

²²⁰ Mazalin-Bøge, 590.

det seg her om en leddsetning introdusert med konjunksjonen *hīna*, som på norsk vanligvis vil oversettes som *da* eller *når*. Som vi tidligere har sett (eksempel 3.2.3 og 3.2.15, samt i dette eksempelet) kan disse ofte introdusere norske oversettelser av *ḥāl*, så selv om dette ikke er en *ḥāl* er det liten tvil om at likhetstrekkene er mange og at den underliggende betydningen er henimot identisk, og således kan vi si at det ikke er en svært annerledes konstruksjon som her er oversatt som gerundium. Det kan kanskje t.o.m. argumenteres for at den egentlig har *ḥāl*-funksjon i setningen, selv om den ikke ser slik ut, eller ihvertfall at det dreier seg om en nær “slektning”.

3.3.3

Čim bi se za njim zatvorila vrata, svi bi se dizali iz postelje i rastrčavali po kući uz galamu i igru, **miješajući se** sa svim pernatim i četvoronožnim stanovnicima kuće²²¹

فإذا أغلق الباب من دونه نهضت الجماعة كلها من الفراش وانسابت
في البيت صائحة لاعبة، حتى تختلط بما في البيت من طير وماشية²²²
[fa-’idā ’aġlaqa l-bāba min dūnihi nahaḍati l-jamā’atu kulluhā mina l-firāši, wa-nsābat
fī l-bayti šā’ihatan lā’ibatan, ḥattā taxtalīta bimā fī l-bayti min ṭayrin wa-māšiyatin]

Men så snart han var ute av døren stod hele familien opp, og det var en løping og roping og lekning så man nesten ikke kunne skille busets menneskelige beboere fra de firføttede og de med fjær, som også bodde i huse²²³

Det refleksive verbet *miješati se* er her benyttet til å danne en gerundium som erstatter *ḥattā taxtalīta*, som i sin tur ikke innehar noen ytre tegn til å være beslektet med *ḥāl*. I motsetning til eksempel 3.3.2 er det heller ikke særlige innholdsmessige likheter mellom *ḥāl* og en slik setningsstruktur – *ḥattā taxtalīta* fremstår snarere som en form for gradsadverbial som beskriver hvor mye, eller i hvilken grad, det ble løpt, ropt og lekt. *Miješajući se* står altså utvilsomt til det vi i en *ḥāl*-konstruksjon ville sett på som regenten (verbhandlingen *rastrčavati*), og foregår samtidig med denne, mens det i den arabiske originalen for meg ser ut til at *taxtalīta* ikke foregår *samtidig* som *insābat*, men snarere *etterpå*, eller ihvertfall etter at handlingen har pågått en stund. På denne måten er *taxtalīta* mer et resultat av *insābat*, og man kan stille seg spørsmålet om oversetteren kanskje burde valgt en annen formulering enn samtidsgerundium her.

²²¹ Husein, 10.

²²² Husayn, 10.

²²³ Hosayn, 13.

Før øvrig er det interessant å merke seg at det i det arabiske utdraget finnes en annen *ḥāl*, nemlig *ṣa'ihatan lā'ibatan*, som på sin side *ikke* er oversatt som gerundium, men en preposisjonsfrase som står til verbet *rastrāvati*. Jeg ser ingenting teoretisk i veien for at disse to *ḥāl*-akkusativene kunne vært oversatt som gerundier (henholdsvis *galameci* og *igrajući se*), men det faktum at de er oversatt annerledes, mens gerundium heller er benyttet et annet sted i setningen, understreker at det ikke kan settes et absolutt likhetstegn mellom *ḥāl* og gerundium, selv om de har klare fellestrekk.

3.3.4

Čak je i rukama pjevao, **dajući** takt prstima po prsima saputnika²²⁴

وكان سيدنا يغنى بيديه أيضاً . فكان يوقع الأنغام على صدر رفيقه
بأصابعه²²⁵

[wa-kāna sayyidunā yuḡannī biyadayhi 'ayḏan. fa-kāna yūqi'u l-'angāma 'alā šadri
rafīqihi bi'aṣābi'ihi]

*Hendene brukte han også når han sang, og slo takten på brystet til sine to følgesvenner*²²⁶

Mens det arabiske utdraget består av to separate setninger, har begge oversetterne valgt å oversette dette som én. Jeg ser ingen spesiell grunn til at dette er nødvendig, men ettersom de to arabiske setningene utvilsomt henger tett sammen er det heller ikke unaturlig. At det på BKS er brukt samtidsgerundium er i og for seg mer overraskende, ettersom dette binder de to sekvensene tettere sammen enn i originalteksten. Likevel er ikke betydningen av hele sekvensen forringet eller forvrengt nevneverdig, så gerundium kan også, ihvertfall i enkelte tilfeller, være hensiktsmessig og gi mening som oversettelse av to handlinger som ikke eksplisitt fremstilles som samtidige.

3.3.5

Pripadali su različitim redovima, podijelili su narod između sebe, i pocijepali ga

duboko **rasplamsavajući** strast²²⁷

وكانوا قد تقسموا الناس فيما بينهم فجعلوهم شيعاً ، وفرقوا
أهواءهم تفريقاً عظيماً²²⁸

²²⁴ Husein, 18.

²²⁵ Ḥusayn, 32.

²²⁶ Ḥosayn, 28.

²²⁷ Husein, 44.

²²⁸ Ḥusayn, 88.

[wa-kānū qad taqassamū n-nāsa fimā baynahum fa-ja^calūhum šiya^can, wa-farraqū
'ahwā'ahum tafriqan 'azīman]

*De var splittet opp i en masse sekter, og splittet følgelig folket i grupper og retninger, alt etter deres
religiøse tilbøyeligheter*²²⁹

I likhet med eksempel 3.3.4 er det i dette eksempelet ingen klare indikasjoner i orginalteksten på at handlingen som er representert med samtidsgerundium foregår samtidig med, eller er en nærmere modifiering av, hovedhandlingen, de fremstår snarere som to sidestilte verb. Dermed tyder bruken av gerundium på at meningsinnholdet i gerundier på BKS ikke er identisk med det *ḥāl* har på arabisk – en ren “*ḥāl*-tolkning” av *počijepali [su] rasplamsavajući* gir et inntrykk av at oppildningen foregår parallelt med oppsplittingen, og i så måte at folket er oppildnet *idet* de blir delt i ulike grupperinger, mens det utifra originalsetningen for meg fremstår som om oppildningen heller er en *konsekvens* av splittelsen, og altså foregår *etter* hovedhandlingen. Men for å forstå gerundier fullt må man naturligvis snarere tolke betydning på dens egne premisser, og det synes for meg som om gerundier har et litt videre tidsbegrep enn *ḥāl* har, og at de i noe større grad beskriver rene *handlinger* enn *tilstander*, i motsetning til *ḥāl*, og dette har vi også sett et lignende eksempel på i 3.3.3.

---

²²⁹ Hosayn, 68.

4 Konklusjon

For å nærme meg et svar på hvordan *ḥāl* kan og bør forstås og oversettes på norsk og bosnisk/kroatisk/serbisk ville jeg i denne oppgaven gå både teoretisk og praktisk til verks. Da det meste av litteratur om oversettelsesteori er av en relativt generell karakter, og ikke går særlig i dybden når det gjelder gitte grammatiske strukturer, har jeg heller valgt å fokusere på det mer spesifikt lingvistiske, og på denne måten skape meg et bilde av hvordan de ulike *ḥāl*-typene dannes, samt hvordan de forstås, både fra et arabisk og et vestlig synspunkt. På samme måte har jeg studert verbformen gerundium på BKS basert på ulike kilder, og prøvd å trekke enkelte paralleller mellom disse to grammatiske fenomenene på tvers av språkene – ettersom de synes å ha en rekke fellestrekk, ihvertfall ved første øyekast – samt å se på hvilke oversettelsesmuligheter som finnes i overgangen fra BKS til norsk. Til sist i den teoretiske delen har jeg tatt for meg noen av de mest vanlige strukturelle alternativene vi har på norsk som kan erstatte *ḥāl*, og pekt på styrker og svakheter disse kan ha i en oversettelsessituasjon.

Ṭaha Ḥusayn's *al-'Ayyām* har fungert som det praktiske referanseverket i arbeidet mitt, ved at jeg derfra har plukket ut et utvalg setninger som inneholder *ḥāl*, og sammenlignet disse med de tilsvarende utdragene i oversettelse til både norsk og BKS. Jeg har så vurdert disse eksemplene utifra hvor godt de gjengir hele meningsinnholdet til *ḥāl*, eventuelt foreslått alternative løsninger som kan representere dette bedre eller på en annen måte. I oversettelsene til BKS har jeg også hatt et spesielt fokus på hvorvidt gerundier faktisk brukes til å oversette *ḥāl*, eller om deres teoretiske fellestrekk ikke er gjeldende i praktisk bruk, samt diskutere hvordan dette eventuelt kan gjøres hvis det ikke er tilfelle.

Å finne det endelige svaret på hvordan enhver arabisk *ḥāl* bør oversettes er naturligvis en umulig oppgave. Gjennom teori og praksis kan man likevel prøve å bevege seg i riktig retning, og få et klarere bilde av mulighetene man står overfor, og dette mener jeg å ha lyktes i. En *ḥāl* er og blir et komplisert setningsledd, ettersom den innehar referanser til flere deler av setningen den står i, men denne kompleksiteten gjør den også svært anvendelig og interessant.

Rent syntaktisk kan det synes som om det norske språket har et reelt motstykke til *ḥāl* i frie predikativer. I likhet med *ḥāl* er også dette setningsledd som beskriver subjektet eller objektet i en gitt situasjon ytterligere, og hvis de utelates vil setningen vanligvis fortsatt være fullstendig – om enn med en litt annen mening i enkelte tilfeller. Likevel kan det å ha en tilsvarende syntaktisk

kategori kanskje synes irrelevant når denne har et såpass vidt formmessig spekter – både enkle ord, preposisjonsfraser og leddsetninger kan være frie predikativer. Man kan utvilsomt si at en rekke av de norske setningene i eksemplene behandlet i kapittel 3.2 inneholder frie predikativsledd, men de er likevel svært forskjellige, og det er derfor langt mer interessant å se på hvilken form de ulike oversettelsene har tatt enn hvilken funksjon de innehar i setningen.

En tese jeg hadde som utgangspunkt for analysen var at *ḥāl* ofte vil kunne oversettes med presens partisipp, men i de analyserte eksemplene forekom dette faktisk bare to ganger – *smilende* i 3.2.8 og *skjehvende* i 3.2.16. I enkelte av de andre eksemplene kan nok *-ende*-formen være en alternativ løsning, men i det store og det hele viser det seg at det svært ofte er nødvendig med en annen formulering, ofte på grunn av at den aktuelle betydningen ikke lar seg omdanne til presens partisipp. Noe overraskende er det også at leddsetninger introdusert med *mens* eller *da* er forholdsvis sjeldne i utdragene, i den grad leddsetninger er benyttet er konjunksjonen *og* vel så mye brukt. Det som går igjen flest ganger er måtesadverbialer, det være seg av preposisjonsfraser eller, aller oftest, rene adverb. Selv om disse formelt sett bare står til verbet fungerer de i all hovedsak godt som erstatninger for *ḥāl*, og utifra konteksten forstås de ofte som en beskrivelse av subjektet *gjennom* verbet, altså i et tett samspill, som f.eks. *belt opphisset* i eksempel 3.2.13.

Tesen om at samtidsgerundium kan erstatte *ḥāl*-akkusativer på BKS ser derimot ut til å stemme bedre overens med virkeligheten. I de analyserte utdragene fra *Dani* viser dette seg å være den vanligste metoden for oversettelse, og jeg har også vist at det kan være et reelt alternativ i noen tilfeller der oversetteren har gjort andre valg. En grunn til dette kan være at gerundium på BKS, i motsetning til norsk presens partisipp, har både en gitt funksjon *og* form, og at parallellene til arabisk dermed er sterkere. Både gerundium og *ḥāl* er betegnelser som beskriver funksjonen ordene har i setningen de står i, men de har også klare ytre tegn – gerundium med sin karakteristiske *-ī*-endelse og *ḥāl-akkusativ* som vanligvis er ubestemt akkusativ. Takket være dette tette båndet mellom form og funksjon – og ikke minst det faktum at det grammatiske innholdet i *ḥāl* og gerundium har mange fellestrekk, som samtidighet av handlinger og ytterligere beskrivelse av en antesedent – kan overgangen fra forståelsesfasen til formuleringsfasen ofte bli mindre mellom arabisk og BKS enn arabisk og norsk, og dermed gjøre ordvalget lettere i en oversettelsessituasjon.

På grunn av dette kunne man kanskje anta at en oversetter nesten instinktivt vil oversette en *ḥāl*-akkusativ med samtidsgerundium på BKS, men selv om dette ofte skjer, ser det ikke

nødvendigvis ut til å ligge noen automatikk i dette. Som det fremgår av eksemplene i kapittel 3.2 er det tross alt flere utdrag som oversettes helt annerledes – ulike adverbialer eller frie predikativer er f.eks. ganske vanlig – og som vist i kapittel 3.3 er det også andre setningsstrukturer og -funksjoner på arabisk som gjengis som gerundier. Adverbialer bør nevnes også her, noe som understreker det faktum at både *ḥāl* og gerundium ofte har fellestrekk med adverbial, ettersom de alle tilfører setninger ytterligere informasjon, ved siden av det “nødvendigste”. I tillegg kan det, utifra eksemplene i kapittel 3.3, se ut til at forholdet mellom setningens hovedverb og en samtidsgerundium er noe friere enn det respektive forholdet mellom regent og *ḥāl*.

I eksemplene 3.2.14 og 3.3.3 har vi også sett at det finnes utdrag der selve *ḥāl* ikke blir oversatt som gerundium, mens et annet ledd blir det i stedet, og lignende i eksempel 3.2.3, der gerundium brukes for å understreke den samme samtidigheten som *ḥāl* beskriver, men der den ikke har samme regent som *ḥāl*. Dette kan kanskje tyde på at en *ḥāl* i en arabisk setning ofte gir en viss “overhengende” følelse av samtidighet for en som oversetter til BKS, som vedkommende gjengir med en samtidsgerundium, men som likevel ikke nødvendigvis gjengis som samme ledd i alle tilfeller. Noen ganger kan dette også skyldes at gerundier må stå til subjektet i setningen, mens *ḥāl* kan stå til både subjekt og objekt, og at en omskriving derfor er nødvendig hvis man ønsker å understreke *ḥāl*s samtidighet med bruk av samtidsgerundium.

Når det gjelder den eventuelle nytteverdien av å bruke BKS som et verktøy i arbeidet mellom å oversette *ḥāl* fra arabisk til norsk, så synes denne forholdsvis liten, også dette fordi gerundium og *ḥāl* har flere fellestrekk. Dermed er også mange av utfordringene de samme, både når man ønsker å oversette gerundier og ulike *ḥāl*-typer fra henholdsvis BKS og arabisk til norsk. Likevel har naturligvis ikke kunnskaper om oversettelse av *ḥāl* til andre språk en *negativ* innvirkning – jo bedre innsikt man har i *ḥāl*s ulike betydninger, oversettelsesmuligheter og lingvistiske motstykker, jo mer utbytte får man av den, uansett om man utelukkende leser en arabisk tekst eller om man skal oversette den til BKS eller norsk, noe også Hatim understreker i introduksjonen til *Communication Across Cultures*:

“To bring entire systems of mother-tongue linguistic as well as rhetorical conventions to bear on the act of textual transfer and to match them with those of

another language, which is precisely what happens in a process such as that of translating, can only be illuminating and rewarding.”²³⁰

---

²³⁰ Basil Hatim, *Communication Across Cultures – Translation Theory and Contrastive Text Linguistics* (Exeter: University of Exeter Press, 1997), xiii.

5 Bibliografi

- Abdul-Massih, Dr. George M. og Hani George Tabri. *Al-Khalil – A Dictionary of Arabic Grammar Terminology*. Beirut: Librairie du Liban, 1990.
- Allen, Roger. *The Arabic Novel – An Historical and Critical Introduction*. 2. utgave. Syracuse: Syracuse University Press, 1995.
- Badawi, Elsaid, Michael G. Carter og Adrian Gully. *Modern Written Arabic – A Comprehensive Grammar*. London: Routledge, 2004.
- Baker, Mona. *In Other Words – A coursebook on translation*. Abingdon: Routledge, 1992.
- Carter, Michael G. “Patterns of Reasoning: Sībawayhi’s Analysis of the Ḥāl” i *Proceedings of the 20th Congress of the Union Européenne des Arabisants et Islamisants*, redigert av K Dévényi. Budapest: 2002.
- Damjanović, Stjepan. *Staroslavenski jezik. Peto, nepromijenjeno izdanje*. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2005.
- Dickins, James, Sándor Hervey og Ian Higgins. *Thinking Arabic Translation – A course in translation method: Arabic to English*. London: Routledge, 2002.
- El-Enany, Rasheed. *Arab Representations of the Occident – East–West Encounters in Arabic Fiction*. Abingdon: Routledge, 2006.
- Encyclopædia Britannica. Hentet fra <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/580368/Taha-Husayn> (01.10.2008).
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Fischer, Wolfdietrich. *A Grammar of Classical Arabic*. 3. utgave. New Haven: Yale University Press, 2002.
- Gaj, Ljudevit. “II. Proglas” (1836) i *Programski spisi hrvatskog narodnog preporoda*. Zagreb: Matica hrvatska, 1997.
- al-Ġalāyīnī, Muṣṭafā. *Jāmi‘ ad-durūs al-‘arabiyya – al-juṣ’ al-‘awwal*. Beirut: 1986.

- Hassanein, Azza. *Modern Standard Arabic Grammar – A Concise Guide*. Kairo: The American University in Cairo Press, 2006.
- Hatim, Basil. *Communication Across Cultures – Translation Theory and Contrastive Text Linguistics*. Exeter: University of Exeter Press, 1997.
- . *English–Arabic/Arabic–English Translation – A Practical Guide*. London: Saqi Books, 1997.
- Haugen, Brit Bakker, Ljiljana Komadinić-Nikolić, Diana Mazalin-Bøge og Svein Mønnesland. *Norsk-bosnisk/kroatisk/serbisk ordbok – Norveško-bosanski/hrvatski/srpski rječnik*. Oslo: Sypress, 2001.
- Haywood, J.A. og H.M. Nahmad. *A new Arabic grammar of the written language*. London: Lund Humphries, 1965.
- Hosayn, Taha. *Dagene som var – En egyptisk barndom*. Oversatt av Einar Berg. Oslo: H. Aschehoug & co, 1973.
- Ḥusayn, Ṭaha. *al-'Ayyām – al-juḏ' al-'amwal*. Kairo: Dar al-Ma'ārif, 2006.
- Husein, Taha. *Dani*. Oversatt av Nijaz Dizdarević. Sarajevo: Svjetlost, 1979.
- Jacobsen, Per. “Srpskohrvatski glagolski prilozi” i *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 10/1, 1980. Hentet fra <http://www.rastko.org.yu./rastko/delo/12263> (24.06.2008).
- Jamāl ad-Dīn ibn Hišām al-'Anṣārī. *Qaṭr an-nadā wa-ball aṣ-ṣadā*. Egypt.
- Katičić, Radoslav. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: 1986.
- Koranen*, norsk oversettelse. Oversatt av Einar Berg. Oslo: Universitetsforlaget, 1989.
- Kronholm, Tryggve. *Den arabiska litteraturens historia. Spegelbilder*. Borås: Natur och Kultur, 1995.
- Lomheim, Sylfest. *Omsetjingsteori*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget AS, 1995.
- Mazalin-Bøge, Diana. *Hrvatsko-norveški rječnik – kroatisk-norsk ordbok*. Zagreb: Školska Knjiga, 2003.
- Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies – Theories and Applications*. London: Routledge, 2001.
- Mønnesland, Svein. *Bosnisk, kroatisk, serbisk grammatikk*. Oslo: Sypress, 2002.

al-Qur'ān al-karīm. Kairo: Elsahhar Print, 2004.

Raguž, Dragutin. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska Naklada, 1997.

Rooke, Tetz. "Autobiography, Modernity and Translation" i *Cultural Encounters in Translation from Arabic* av Said Faiq, 40–50. Clevedon: Multilingual Matters Limited, 2004.

Šarić, Ljiljana. "Secondary Predicates in Croatian" i *Secondary Predicates in Eastern European Languages and beyond*, Studia Slavica Oldenburgensia nr. 16, redigert av Christoph Schroeder, Gerd Hentschel og Winfried Boeder, 295–325. Oldenburg: BIS-Verlag, 2008.

Schulz, Eckehard, Günther Krahl og Wolfgang Reuschel. *Standard Arabic – An elementary–intermediate course*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Sībawayhi, ʿAmr ibn ʿUtmān ibn Qanbar. *Al-Kitāb*. Del 1–5. Beirut: Dar el-Kotob al-Ilmiyah, 1999.

Versteegh, Kees (red.). *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics, Volume II Eg-Lan*. Boston: Brill, Leiden, 2007.

Wehr, Hans. *A Dictionary of Modern Written Arabic*. 4. utgave. Ithaca: Spoken Language Services, 1994.

Wright, William. *A Grammar of the Arabic Language*. 3. utgave. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.